

ผลงานวิชาการ

เรื่อง

การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออกเฉียง

โดย

นางสาวนุจรี เพลา
นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ

กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร
สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ ๓ จังหวัดระยอง

สารบัญ

	หน้า
บทที่ ๑ บทนำ	๑
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	๒
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
ขอบเขตการดำเนินการศึกษา	๓
ขั้นตอนการดำเนินการ	๔
บทที่ ๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๕
๑. แนวคิดเกี่ยวกับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน	๕
๒. โรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน	๗
๓. โภชนาการสำหรับเด็กในวัยเรียน	๗
๔. การดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	๙
๕. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการศึกษา	๑๓
บทที่ ๔ แนวทางการพัฒนางานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันฯ ในภาคตะวันออกที่เหมาะสม	๓๔
ส่วนที่ ๑ ต้นทาง (Upstream) การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ในการนำหลักการ แนวทางการพัฒนาไปใช้ประโยชน์	
ส่วนที่ ๒ กลางทาง (Midstream) ค้นหาเทคนิค แนวทาง หรือกระบวนการ แนวทางการปฏิบัติ ที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของการพัฒนางานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันฯ	
ส่วนที่ ๓ ปลายทาง (Downstream) การติดตามประเมินผล ถอดบทเรียน	
บทที่ ๕ การอภิปรายผล	๓๗
เครื่องมือในการวิเคราะห์ pain point ของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน SWOT	
เอกสารอ้างอิง	๓๙
ภาคผนวก	๔๐

บทที่ ๑

บทนำ

จุดเริ่มต้นของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน มาจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙) ที่ทรงห่วงใยต่อสุขภาพและโภชนาการของนักเรียนในชนบท ซึ่งประสบปัญหาทุพโภชนาการ ทำให้ขาดสมาธิในการเรียน และส่งผลต่อพัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญา พระองค์จึงทรงพระราชทานแนวทางให้โรงเรียนใช้พื้นที่ว่างภายในโรงเรียนหรือพื้นที่ใกล้เคียงให้เกิดประโยชน์ โดยส่งเสริมการปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ และกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ เพื่อให้เด็กนักเรียนมีอาหารกลางวันรับประทานอย่างเพียงพอ

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) ทรงพบเห็นปัญหาความยากจน ความขาดแคลนอาหาร ส่งผลให้กลุ่มเด็กและเยาวชนขาดอาหาร สุขภาพอ่อนแอ และเจ็บป่วย ไม่สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ดี จึงทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือเด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงทรงดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กนักเรียนสามารถผลิตอาหารด้วยตนเอง โดยทำการเกษตรในโรงเรียน ทำให้ได้ผลผลิตที่สดสะอาด นำไปประกอบอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการ สะอาดและปลอดภัย ส่งผลให้นักเรียนมีโภชนาการและสุขภาพอนามัยที่ดี ผลพลอยได้ที่สำคัญคือนักเรียนได้รับความรู้ และทักษะที่สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตต่อไปได้ ทรงตระหนักว่า การปลูกฝังทัศนคติ เสริมสร้างความรู้และพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร มีความจำเป็นอย่างยิ่ง และควรเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อให้เด็ก ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ เกิดความมั่นคงทางอาหาร พึ่งพาตนเองและเป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้ต่อไป จึงมีพระราชดำริให้มีการจัดการเรียนการสอนขึ้น โดยนำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันมาบูรณาการกับกลุ่มสาระวิชาอื่นๆ นอกจากเด็กนักเรียนจะมีความรู้ ความเข้าใจในกลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ แล้ว ยังสามารถเชื่อมโยงกับความรู้ทางการเกษตรควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริง และยังช่วยให้ครูผู้สอนมีเครื่องมือทางเลือกในการจัดการเรียนรู้ เกิดประสิทธิภาพการเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ ใช้กิจกรรมเกษตรเป็นสื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการปลูกฝังนิสัยรักการทำงาน รู้จักพึ่งพาตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่น เกิดทักษะและเจตคติที่ดีในเรื่องการเกษตรและโภชนาการ สามารถนำไปประกอบอาชีพต่อไปได้ “เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน” จะดำเนินการในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จนถึงปัจจุบันมีโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในพื้นที่ ๕๑ จังหวัด จำนวน ๗๙๘ โรงเรียน ที่ดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันมาอย่างต่อเนื่อง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริ เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนมีความต่อเนื่อง จึงร่วมกับสถานศึกษาในโครงการตามพระราชดำริทุกสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๙ ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙) ซึ่งเป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ที่เน้นนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัญชาทางในการพัฒนาประเทศ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๐ -๒๕๗๔) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป้าหมายหลักที่ ๑ เสริมสร้างสุขภาพของเด็กตั้งแต่ในครรภ์มารดา ประกอบด้วย ๓ เป้าหมาย มุ่งเน้นพัฒนาปรับปรุงการบริการอนามัยแม่และเด็กในพื้นที่เฉพาะที่ยังมีอัตราการตายของทารกและทารกแรกเกิดมีน้ำหนักน้อยกว่า ๒๕๐๐ กรัมสูงอยู่ ให้มีการดูแลเด็ก ปฐมวัยทุกช่วงอายุครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อให้เด็กปฐมวัยมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่สมวัย โดยแบ่งความรับผิดชอบของ

แต่ละหน่วยงานในพื้นที่เพื่อให้มีการเชื่อมต่อของแต่ละ ช่วงอายุ ระหว่างบ้าน ศูนย์เด็กเล็ก ชั้นอนุบาล จนถึงชั้น ประถมศึกษา และยังส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในโรงเรียนมีสุขภาพที่ดี มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ลดความเสี่ยง ต่อการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ซึ่งปัจจุบันเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ

กรมส่งเสริมการเกษตรได้ขับเคลื่อนและดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างต่อเนื่องและตระหนักถึงความสำคัญ ของโครงการดังกล่าว เป็นการส่งเสริมสนับสนุนและถ่ายทอดความรู้ เช่น หลักสูตรการผลิตพืช การขยายพันธุ์พืช การผลิต และเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืช การป้องกันและกำจัดโรคแมลงศัตรูพืชแบบผสมผสาน และการแปรรูปถนอมอาหารจาก ผลผลิตทางการเกษตร มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมให้ครู นักเรียน และผู้ปกครอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันทำ การเกษตรแบบผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์ การปรับปรุงบำรุงดิน การชลประทาน เป็นต้น การประกอบอาหารด้วยผลผลิต ทางการเกษตรที่ผลิตขึ้นในโรงเรียน และยังมีด้านการแปรรูปและถนอมอาหารโดยใช้ผลผลิตที่มีในโรงเรียนและหรือ ชุมชน พัฒนาโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในครัวเรือน และขยายผลไปสู่ชุมชน จึงเป็นที่มาของการจัดทำงานวิชาการ เรื่อง การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์งานวิชาการ ด้านการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก เผยแพร่ผลงานให้ปรากฏต่อสาธารณชน

๒. เพื่อสนองพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ครู นักเรียน และผู้ปกครอง มีทักษะความรู้ทางด้านการเกษตร เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม นักเรียนมีผลผลิตพืช และ นำมาประกอบเลี้ยงเป็นอาหารกลางวันเพียงพอตลอดทั้งปีการศึกษา และเพื่อให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ ด้านการเกษตร โดยที่ครู นักเรียน และผู้ปกครอง สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในครัวเรือน และขยายผลสู่ชุมชน

๓. โรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตาม พระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก เป็นแหล่งเรียนรู้ และฝึกฝนทักษะด้านการเกษตร มีการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ โดยที่ครู นักเรียน และผู้ปกครอง สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในครัวเรือน และขยายผลสู่ชุมชนในพื้นที่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ประโยชน์ต่อตนเอง

เกิดองค์ความรู้ในการพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ซึ่งสามารถที่จะหลักการ แนวทางวิชาการที่ศึกษาไปปรับใช้ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานที่รับผิดชอบให้หลากหลาย ในอนาคตต่อไป

๒. ประโยชน์ต่อองค์กร

มีผลงานวิชาการ ด้านการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก ออกเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผลงานให้ปรากฏต่อสาธารณชน และสามารถนำความรู้จากข้อมูลงานวิชาการไปวางแผนการขับเคลื่อน การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันให้เกิดประสิทธิภาพในพื้นที่ภาคตะวันออกต่อไป

๓. ประโยชน์ต่อนักเรียน ครู ผู้ปกครอง

๓.๑ ครู นักเรียน และผู้ปกครอง สามารถนำหลักการ เทคนิค แนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาการ ดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง ครุวัเรียน และขยายผลสู่ชุมชน

๓.๒ มีโรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ นำร่องเป็นโรงเรียนต้นแบบ เพื่อเป็นต้นแบบในการ ดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในภาคตะวันออก เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร สามารถนำความรู้ไป ปรับใช้ในโรงเรียน ครุวัเรียน และขยายผลสู่ชุมชนต่อไป

๓.๓ ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ขับเคลื่อนดำเนินกิจกรรมเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ทำให้สามารถลดต้นทุน การผลิตพืชในครุวัเรียนและโรงเรียนได้ เช่น ปลูกผัก ทำปุ๋ยหมัก การเลี้ยงไก่ไข่ ไก่เนื้อ การเพาะเห็ด ฯลฯ เป็นต้น

๓.๔ เกิดการบูรณาการของหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ และเอกชน ร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมเกษตรเพื่ออาหาร กลางวัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

๓.๕ ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่หลากหลาย เกิดทักษะความรู้ทางด้านการเกษตร เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เกิดทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการทำการเกษตร สามารถวางแผนและผลิต พืชและนำมาประกอบเลี้ยงเป็นอาหารกลางวันเพียงพอตลอดทั้งปีการศึกษา

ขอบเขตการดำเนินการศึกษา

๑. ขอบเขตด้านพื้นที่

ดำเนินการในโรงเรียนที่มีกิจกรรมการเรียนรู้ “เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน” ใน ๕ จังหวัด ในภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดตราด จังหวัดจันทบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครนายก และจังหวัดสระแก้ว

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ นำร่องโรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ต้นแบบในพื้นที่ เพื่อเป็นต้นแบบในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก เพื่อหาแนวทางการ พัฒนางานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในภาคตะวันออกที่เหมาะสม

๓. ขอบเขตด้านประชากร

เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ใน ๕ จังหวัด ในภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัด ตราด จังหวัดจันทบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครนายก และจังหวัดสระแก้ว

๔. ขอบเขตด้านเวลา

พฤศจิกายน ๒๕๖๗ - กันยายน ๒๕๖๘

ขั้นตอนการดำเนินการ

ขั้นตอนการดำเนินการ	พ.ย. ๖๗	ธ.ค. ๖๗	ม.ค. ๖๘	ก.พ. ๖๘	มี.ค. ๖๘	เม.ย. ๖๘	พ.ค. ๖๘	มิ.ย. ๖๘	ก.ค. ๖๘	ส.ค. ๖๘	ก.ย. ๖๘
๑. วางแผนการจัดเก็บข้อมูล/ วิเคราะห์เครื่องมือการเก็บข้อมูล	←				→						
๒. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ ผู้รับงานโครงการเกษตรเพื่ออาหาร กลางวัน					←	→					
๓. รวบรวม ตรวจสอบเอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง						←	→				
๔. วิเคราะห์ผลการดำเนินงาน ผลงานวิชาการ							←	→			
๕. รายงานสรุปผล จัดทำรูปเล่ม							←				→

บทที่ ๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเอกสาร ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

๒. โรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

๓. โภชนาการสำหรับเด็กในวัยเรียน

๔. การดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๕. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. แนวคิดเกี่ยวกับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

๑.๑ ที่มาของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เกิดจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙) ที่ทรงห่วงใยต่อสุขภาพและโภชนาการของนักเรียนในชนบท ซึ่งประสบปัญหาทุพโภชนาการ ทำให้ขาดสมาธิในการเรียน และส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านร่างกาย และสติปัญญา พระองค์จึงทรงพระราชทานแนวทางให้โรงเรียนใช้พื้นที่ว่างภายในโรงเรียนหรือพื้นที่ใกล้เคียงให้เกิดประโยชน์ โดยส่งเสริมการปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ และกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ เพื่อให้นักเรียน มีอาหารกลางวันรับประทานอย่างเพียงพอ

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) ทรงพบเห็นปัญหาความยากจน ความขาดแคลนอาหาร ส่งผลให้กลุ่มเด็กและเยาวชนขาดอาหาร สุขภาพอ่อนแอ และเจ็บป่วย ไม่สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ดี จึงทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือเด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงทรงดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กนักเรียนสามารถผลิตอาหารด้วยตนเอง โดยทำการเกษตรในโรงเรียน ทำให้ได้ผลผลิตที่สดสะอาด นำไปประกอบอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการ สะอาดและปลอดภัย ส่งผลให้นักเรียนมีโภชนาการและสุขภาพอนามัยที่ดี ผลพลอยได้ที่สำคัญคือนักเรียนได้รับความรู้ และทักษะที่สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตต่อไปได้ ทรงตระหนักว่า การปลูกฝังทัศนคติ เสริมสร้างความรู้และพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร มีความจำเป็นอย่างยิ่ง และควรเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อให้เด็ก ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ เกิดความมั่นคงทางอาหาร พึ่งพาตนเองและเป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้ต่อไป จึงมีพระราชดำริให้มีการจัดการเรียนการสอนขึ้น โดยนำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันมาบูรณาการกับกลุ่มสาระวิชาอื่นๆ นอกจากเด็กนักเรียนจะมีความรู้ ความเข้าใจในกลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ แล้ว ยังสามารถเชื่อมโยงกับความรู้ทางการเกษตรควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริง และยังช่วยให้ครูผู้สอนมีเครื่องมือทางเลือกในการจัดการเรียนรู้ เกิดประสิทธิผลการเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ ใช้กิจกรรมเกษตรเป็นสื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการปลูกฝังนิสัยรักการทำงาน รู้จักพึ่งพาตนเองและทำงาน

ร่วมกับผู้อื่น เกิดทักษะและเจตคติที่ดีในเรื่องการเกษตรและโภชนาการ สามารถนำไปประกอบอาชีพต่อไปได้ “เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน” จะดำเนินการในระดับประถมศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จนถึงปัจจุบันมีโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในพื้นที่ ๕๑ จังหวัด จำนวน ๗๙๘ โรงเรียน ที่ดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันอย่างต่อเนื่อง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริ เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชน มีความต่อเนื่อง จึงร่วมกับสถานศึกษาในโครงการตามพระราชดำริทุกสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนพัฒนา เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๙ ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙) ซึ่งเป็นแผนแม่บทหลักของการ พัฒนาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ที่เน้นนำหลัก “ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปณิธานนำทางในการพัฒนาประเทศ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๐ –๒๕๗๔) และ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป้าหมายหลักที่ ๑ เสริมสร้างสุขภาพของ เด็กตั้งแต่ในครรภ์มารดา ประกอบด้วย ๓ เป้าหมาย มุ่งเน้นพัฒนาปรับปรุงการบริการอนามัยแม่และเด็กในพื้นที่ เฉพาะที่ยังมีอัตราการตายของทารกและทารกแรกเกิดมีน้ำหนักน้อยกว่า ๒๕๐๐ กรัมสูงอยู่ ให้มีการดูแลเด็ก ปฐมวัยทุก ช่วงอายุครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อให้เด็กปฐมวัยมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่สมวัย โดยแบ่งความรับผิดชอบของแต่ละ หน่วยงานในพื้นที่เพื่อให้มีการเชื่อมต่อของแต่ละ ช่วงอายุ ระหว่างบ้าน ศูนย์เด็กเล็ก ชั้นอนุบาล จนถึงชั้น ประถมศึกษา และยังส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในโรงเรียนมีสุขภาพที่ดี มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ลดความเสี่ยง ต่อการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ซึ่งปัจจุบันเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ

กรมส่งเสริมการเกษตรได้ขับเคลื่อนและดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างต่อเนื่องและตระหนักถึงความสำคัญ ของโครงการดังกล่าว เป็นการส่งเสริมสนับสนุนและถ่ายทอดความรู้ เช่น หลักสูตรการผลิตพืช การขยายพันธุ์พืช การผลิต และเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืช การป้องกันและกำจัดโรคแมลงศัตรูพืชแบบผสมผสาน และการแปรรูปถนอมอาหารจาก ผลผลิตทางการเกษตร มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมให้ครู นักเรียน และผู้ปกครอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันทำ การเกษตรแบบผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์ การปรับปรุงบำรุงดิน การชลประทาน เป็นต้น การประกอบอาหารด้วยผลผลิต ทางทางการเกษตรที่ผลิตขึ้นในโรงเรียน และยังมีด้านการแปรรูปและถนอมอาหารโดยใช้ผลผลิตที่มีในโรงเรียนและหรือ ชุมชน พัฒนาโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในครัวเรือน และขยายผลไปสู่ชุมชน

๑.๒ ความหมายของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นิยามความหมายของ “โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน” เป็นโครงการที่เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยมุ่งเน้นให้นักเรียน ครู และ ผู้ปกครองร่วมกันทำการเกษตรในโรงเรียน แล้วนำผลผลิตที่ได้ มาประกอบเป็นอาหารกลางวัน โดยสมเด็จพระกนิษฐา ธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชทานเงิน สิ่งของ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ วัสดุ อุปกรณ์การเกษตร และอุปกรณ์การประกอบอาหารให้แก่โรงเรียนในโครงการ นอกจากจะช่วยเหลือปัญหาการขาดแคลน อาหารกลางวันแล้ว ยังทำให้เด็กนักเรียนได้รับความรู้ด้านโภชนาการและด้านการเกษตรแผนใหม่ ที่สามารถนำไปใช้ ประกอบอาชีพได้

มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กนักเรียนสามารถผลิตอาหารด้วยตนเองโดยทำการเกษตรในโรงเรียน ทำให้ได้ผลผลิตที่สดสะอาด นำไปประกอบอาหารกลางวัน ส่งผลให้นักเรียนมีโภชนาการและสุขภาพอนามัยที่ดี ผลพลอยได้ที่สำคัญคือนักเรียนได้รับความรู้ และทักษะที่สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตต่อไปได้

โดยมีกิจกรรมสำคัญ ประกอบด้วย ๑. พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ๒. ผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในโรงเรียน ทั้งเนื้อสัตว์ ปลา ถั่วเมล็ดแห้ง พืชผักและผลไม้ที่หลากหลายเหมาะสมกับท้องถิ่น โดยเฉพาะกล้วยและมะละกอ โดยใช้รูปแบบการเกษตรแบบผสมผสานและชีววิธี ให้มีผลผลิตที่หลากหลายหมุนเวียนกับกันอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแผนการประกอบอาหารของโรงเรียน ๓. ส่งเสริมการถนอมอาหารที่มีเหลือใช้เพื่อเก็บไว้ใช้ในฤดูขาดแคลน ๔. ประกอบอาหารกลางวันและอาหารเสริมที่มีคุณค่า และถูกสุขลักษณะ ๕. ฝึกระวังและติดตามทางโภชนาการ รวมทั้งการตรวจสุขภาพและปรับปรุงภาวะโภชนาการของนักเรียน และของชุมชน ๖. จัดการเรียนการสอนเรื่องการเกษตรและโภชนาการในโรงเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมของโครงการ

๒. โรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ปัจจุบันโรงเรียนที่ดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในประเทศไทย มีทั้งสิ้น ๗๙๘ โรงเรียน ดำเนินการในพื้นที่ ๕๑ จังหวัด โรงเรียนที่ดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมหลากหลายและขอบเขตกว้างขวาง ทั้งด้านการผลิต เช่น การปลูกพืชผักและไม้ผล การเลี้ยงสัตว์ การประมง การปรับปรุงบำรุงดิน การชลประทาน เป็นต้น ด้านการประกอบอาหารด้วยผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตขึ้นในโรงเรียน และยังมีด้านการแปรรูปและถนอมอาหารโดยใช้ผลผลิตที่มีในโรงเรียนและ/หรือชุมชน ประกอบด้วย

๑. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน ๒๒๒ โรงเรียน
๒. โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จำนวน ๒๓๖ โรงเรียน
๓. โรงเรียนสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จำนวน ๒๘๒ โรงเรียน
๔. โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จำนวน ๒๐ โรงเรียน
๕. โรงเรียนในสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จำนวน ๙ โรงเรียน
๖. โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ๒๙ โรงเรียน

๓. โภชนาการสำหรับเด็กในวัยเรียน

กรมอนามัย ได้กล่าวถึงความสำคัญของอาหารและโภชนาการสำหรับเด็กวัยเรียน โภชนาการดีในทุกกลุ่มวัยเป็นรากฐานสำคัญของการมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี เด็กวัยเรียนเป็นวัยที่ร่างกายมีการเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย และสมองอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องได้รับอาหารที่มีคุณภาพและเพียงพอ เพื่อให้ร่างกายได้รับสารอาหารครบถ้วนเพื่อนำไปใช้ในการเจริญเติบโตของร่างกายและสมองอย่างเหมาะสม แต่ทว่าในปัจจุบันพบว่าเด็กวัยเรียนจำนวนไม่น้อยยังคงขาดสารอาหาร ส่งผลให้การเจริญเติบโตไม่เต็มที่ มีปัญหาด้านพัฒนาการร่างกาย สมอง และพฤติกรรมการเรียนรู้ เป็นผลให้เจ็บป่วยบ่อยหรือเป็นบ่อย ประสิทธิภาพในการเรียนลดลง และมีโอกาสเกิดโรคเรื้อรัง และหากขาดอาหารตามชนิดและปริมาณที่เหมาะสม จะส่งผลต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตในอนาคต อาหารและโภชนาการที่มีคุณภาพและเหมาะสมสำหรับเด็กวัยเรียน คือ อาหารที่มีสารอาหารครบถ้วนทั้ง ๕ หมู่ ปริมาณพอเพียงต่อการเจริญเติบโต พร้อมทั้งมีพฤติกรรมการกินอาหารที่ถูกต้อง

๓.๑ ความสำคัญของอาหารและโภชนาการสำหรับเด็กวัยเรียน สารอาหารที่สำคัญต่อการเจริญเติบโตของเด็กวัยเรียน ปริมาณสารอาหารสำคัญที่ควรได้รับ

ความสำคัญของอาหารและโภชนาการสำหรับเด็กวัยเรียน โภชนาการดีในทุกกลุ่มวัย เป็นรากฐานสำคัญของการมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี เด็กวัยเรียนเป็นวัยที่ร่างกายมีการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายและสมองอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องได้รับอาหารที่มีคุณภาพและเพียงพอ เพื่อให้ร่างกายได้รับสารอาหารครบถ้วนเพื่อนำไปใช้ในการเจริญเติบโตของร่างกายและสมองอย่างเหมาะสม แต่ทว่าในปัจจุบันพบว่าเด็กวัยเรียนจำนวนไม่น้อยยังคงขาดสารอาหาร ส่งผลให้การเจริญเติบโตไม่เต็มที่ มีปัญหาด้านพัฒนาการร่างกาย สมอง และพฤติกรรมการเรียนรู้ เป็นผลให้เจ็บป่วยบ่อยหรือเป็นบ่อย ประสิทธิภาพในการเรียนลดลง และมีโอกาสเกิดโรคเรื้อรัง และหากขาดอาหารตามชนิดและปริมาณที่เหมาะสม จะส่งผลต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตในอนาคต อาหารและโภชนาการที่มีคุณภาพและเหมาะสมสำหรับเด็กวัยเรียน คือ อาหารที่มีสารอาหารครบถ้วนทั้ง ๕ หมู่ ปริมาณพอเพียงต่อการเจริญเติบโต พร้อมทั้งมีพฤติกรรมกินอาหารที่ถูกต้อง

ดังนั้น การได้รับพลังงานและสารอาหารครบถ้วนเพียงพอได้สมดุลตามร่างกาย ทำให้การสร้างเซลล์สมอง ระบบประสาท กล้ามเนื้อ กระดูก และอวัยวะต่างๆ มีความเจริญงอกงาม ทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นผลให้เด็กมีการเจริญเติบโตเต็มศักยภาพตามพัฒนาการปกติของธรรมชาติ สดชื่นร่าเริง มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีภูมิต้านทานโรค และลดความเสี่ยงในการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

๓.๒ สารอาหารที่สำคัญต่อการเจริญเติบโตของเด็กวัยเรียน

๑. พลังงาน มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโต และการทำงานของเซลล์ในระบบต่างๆ เช่น ระบบหายใจ ระบบประสาท การไหลเวียนของโลหิต การทำงานของกล้ามเนื้อ และการทำกิจกรรมต่างๆ สารอาหารหลักที่ให้พลังงาน ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต ไขมัน คาร์โบไฮเดรต เป็นแหล่งพลังงานของสมอง ตับ และกล้ามเนื้อ แหล่งอาหารที่ให้คาร์โบไฮเดรต ได้แก่ อาหารประเภทข้าว-แป้ง เช่น ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ก๋วยเตี๋ยว ขนมปัง ขนมจีน ฯลฯ

ไขมัน เป็นแหล่งพลังงาน สร้างความอบอุ่นให้แก่ร่างกาย ช่วยการดูดซึมวิตามินที่ละลายในไขมัน ได้แก่ วิตามินเอ วิตามินดี วิตามินอี และวิตามินเค แหล่งอาหารไขมัน ได้แก่ น้ำมันพืช เนย น้ำมันมะกอก เนย ถั่วบรีโกลอาหารมากเกินไป จะทำให้ไขมันสะสมอยู่ในร่างกาย น้ำหนักเกิน และเป็นโรคอ้วน ถั่วบรีโกลน้อยเกินไป เด็กจะมีการเจริญเติบโตผิดปกติ และผลการเจริญเติบโตที่สะสมไขมัน

๒. โปรตีน มีความสำคัญต่อการสร้างร่างกาย กล้ามเนื้อ และอวัยวะต่างๆ ในร่างกายทำให้มีการเจริญเติบโต ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ สร้างภูมิคุ้มกันโรค ฮอร์โมน และใช้เป็นแหล่งพลังงานของร่างกาย เมื่อร่างกายขาดพลังงานจากสารอาหารประเภทคาร์โบไฮเดรตและไขมัน แหล่งอาหารโปรตีน เช่น เนื้อสัตว์ เนื้อหมู เนื้อไก่ เนื้อปลา กุ้ง ไข่ นม เต้าหู้ ถั่วเมล็ดแห้ง ถั่วบรีโกลโปรตีนไม่เพียงพอจะทำให้การเจริญเติบโตชะงัก ภูมิต้านทานต่ำ ติดเชื้อง่าย ทำให้การเจริญเติบโตผิดปกติ หรือถ้าได้รับมากเกินไป อาจเกิดภาวะไตทำงานหนัก

๓. แคลเซียม มีความสำคัญต่อการสร้างกระดูกและฟัน หากขาดแคลเซียมทำให้มีอาการรอยปาก ปลายมือ ปลายเท้า เป็นตะคริว และการเจริญเติบโตจะหยุดชะงัก แหล่งอาหารแคลเซียมสูง ได้แก่ นมและผลิตภัณฑ์จากนม ปลาตัวเล็กกินทั้งกระดูก ถั่วเหลืองและเต้าหู้ที่ทำจากถั่วเหลือง เช่น เต้าหู้ ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง

๔. การดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๔.๑ หลักการ เทคนิค แนวทางการพัฒนางานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

การดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนมีการนำหลักการเทคนิค แนวทางการพัฒนางานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันที่หลากหลายแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ ข้าพเจ้าได้รวบรวมหลักการ เทคนิค แนวทางการพัฒนางานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ดังนี้

๑) แนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาหรือแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานพระราชดำริ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ซึ่งความพอเพียงเป็นการพอประมาณ การมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

กรมการพัฒนาชุมชน (๒๕๔๙) ได้ให้นิยามไว้ว่า เป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง และการนำความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ตลอดจนในการดำรงชีพด้วยความพอดี ไม่มาก ไม่น้อย เกินไปในการอุปโภคบริโภคปัจจัยต่างๆ

เกษม วัฒนชัย (๒๕๔๘) ได้ให้นิยามไว้ว่า เป็นการชี้ให้เห็นถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สุเมธ ตันติเวชกุล (๒๕๔๒) ได้ให้นิยามไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตทั้งระดับบุคคล ชุมชน ซึ่งความสามารถในระดับบุคคล คือ การอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน การกำหนดความเป็นอยู่ตามฐานะ ตามอัตภาพไม่หลงใหลไปตามกระแสวัตถุนิยมมีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่มีพันธนาการอยู่กับสิ่งใด ทั้งนี้ในระดับเศรษฐกิจสำหรับการเกษตรเป็นความสามารถในการจัดสรรพื้นที่โดยเฉพาะแหล่งน้ำ ดิน และกิจกรรมการเกษตร ฐานการผลิตทรัพยากรในลักษณะพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในไร่นา และทรัพยากรธรรมชาติส่วนใหญ่เน้นการพึ่งพา และผสมผสานให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน ในทางการปฏิบัติที่ดีควรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในทุกระดับ และทุกด้านของสังคม ทั้งนี้ ควรมีการนำเนื้อแท้ของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย หลักคิดสำคัญ คือ ทางสายกลางซึ่งตรงกับคำในทางพระพุทธศาสนาว่า มัชฌิมาปฏิปทา ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยในการปฏิบัตินั้นจะต้องคำนึงถึงถึงเงื่อนไขที่สำคัญ ๒ ประการ ได้แก่ ความรู้คู่คุณธรรม ที่สำคัญการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างจริงจังจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศก้าวหน้าไปอย่างสมดุลมั่นคง และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่ "ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย"

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ศาสตร์พระราชาที่นำไปสู่การปฏิบัติในทุกระดับชั้น กล่าวคือ แนวทางการปฏิบัติโดยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะในการพัฒนา เศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ในการปรับใช้กับการดำเนินชีวิตทั้ง ๓ หลักที่สำคัญ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันในเรื่องต่าง ๆ ที่ดำเนินการอยู่เป็นฐานคิดสำคัญที่การพัฒนาคนในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปกับการจรรโลงรักษา วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาความคิดและจิตใจของคนให้รู้จักกัน รู้จักใช้ตามอัตภาพและความจำเป็นในการดำรงชีวิตหรือการมองโลกในเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยการสร้างความมั่นคงให้กับตนเอง ดำเนินชีวิต อย่างรอบรู้ มีสติปัญญา และความรอบคอบพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยีอีกนัยหนึ่ง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการวางแผนและการรับมือให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในกระแสนิยมที่ส่งผลให้เกิดพลวัตทางสังคมที่ทำให้เกิดสถานะทั้งในด้านสังคมเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ เป็นการมองให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้จากอดีตผ่านสู่การปรับตัวและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิมโดยการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามสถานการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนไปทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน รวมไปถึงการวางแผนเพื่อรองรับสถานการณ์ที่จะเกิดในภายภาคหน้า ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการ มาปรับใช้ในการวางแผนงานและการดำเนินงานต่างๆ ทั้ง ๔ มิติ อันได้แก่ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านจิตใจ มิติด้านสังคม และมิติด้านวัฒนธรรม เป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติตามและการทำงานด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒) หลักการมีส่วนร่วม

ประเทศต่างๆ ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาเช่นประเทศไทย จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ชนบท

ความหมายของการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (๒๕๓๘) ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ "การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา รวมถึงความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น ๆ ด้วย"

จินตวีร์ เกษมสุข (๒๕๕๖) ได้กล่าวว่า ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ๑. ร่วมคิด ศึกษา ค้นคว้า ๒. ร่วมวางแผน นโยบาย กิจกรรม ๓. ร่วมตัดสินใจ และปฏิบัติ ๔. ร่วมควบคุมติดตามและประเมินผล

จินตวีร์ เกษมสุข (๒๕๕๖) ได้ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สามารถระดมพลังการพัฒนาชุมชนได้ ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่สำคัญหรือส่งผลให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) โดยการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนหมู่บ้านจ่ารุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ซึ่งเป็นชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนด้านแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ทั้งนี้ ผลจากการศึกษา พบว่า หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชน และชุมชนบ้านจ่ารุงได้ประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนเอง และเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

๓) ระบบส่งเสริมการเกษตร (T & V System)

กรมส่งเสริมการเกษตร (๒๕๖๐) ได้ใช้ระบบส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบ (Training and Visit System : T & V System) เป็นแนวทางในการทำงานส่งเสริมการเกษตร ซึ่งประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ดังนี้

๓.๑) การถ่ายทอดความรู้ (Training)

เป็นระบบที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคลากรของกรมส่งเสริมการเกษตรทุกระดับ โดยมีการกำหนดประเด็นในการถ่ายทอดความรู้จากปัญหาที่พบจากการเยี่ยมชมเกษตรกร หรือปัญหาที่พินิจพบในพื้นที่ซึ่งการถ่ายทอดความรู้นั้น จะพัฒนาศักยภาพของนักส่งเสริมการเกษตรทั้งในด้านสมรรถนะ วิชาการ และการบริหารจัดการโครงการ โดยใช้เวทีตามระบบส่งเสริมการเกษตรที่จัดขึ้นในทุกระดับ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์

๓.๒) การเยี่ยมชม (Visiting)

การเยี่ยมชมเกษตรกรในระบบส่งเสริมการเกษตร เป็นการพบปะกับเกษตรกรทั้งในลักษณะกลุ่มและรายบุคคล โดยมีการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่ชัดเจน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรมีการจัดทำแผนพัฒนาตนเอง จัดให้มีการถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้กับเกษตรกร ติดตามผลการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาของเกษตรกร ตลอดจนเป็นการประสานการบูรณาการการทำงานในทุกภาคส่วนโดยยึดพื้นที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน

๓.๓) การสนับสนุน (Supporting)

การสนับสนุน หมายถึง การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้มีขวัญกำลังใจ สมรรถนะ มีระบบวิธีการทำงาน และที่สำคัญคือต้องจัดให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีเครื่องมืออุปกรณ์ อาคารสถานที่ และยานพาหนะให้พร้อมสมบูรณ์ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นกำลังหลักในการปฏิบัติงานกับเกษตรกร เป็นที่เชื่อถือยอมรับในขีดความสามารถและมีพลังที่จะขับเคลื่อนการปฏิรูปภาคการเกษตร ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป โดยการสนับสนุนมี ๒ ประเด็น ได้แก่ ๑) ด้านโครงสร้าง อุปกรณ์และการสร้างขวัญกำลังใจ และ ๒) ด้านวิชาการ

๓.๔) การนิเทศงาน (Supervision)

เพื่อให้การดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กรมส่งเสริมการเกษตรจึงใช้การนิเทศงานเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน กระตุ้นเร่งรัด และติดตามการดำเนินงานในพื้นที่ว่ามีความสำเร็จเป็นไปตามวัตถุประสงค์และมีประสิทธิผลหรือไม่ ตลอดจนเป็นการสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ให้สามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้อย่างรวดเร็ว มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนปฏิบัติงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศงานเป็นเครื่องมือซึ่งจะต้องมีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้นิเทศงานและเจ้าหน้าที่ผู้รับการนิเทศงาน เพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จที่กำหนดไว้ โดยยึดหลักการนิเทศงานที่มุ่งการส่งเสริม สนับสนุน มากกว่าการควบคุมให้ทำตามคำสั่ง และการประสานบูรณาการการทำงานร่วมกันทั้งระดับนโยบายและระดับการปฏิบัติงานพื้นที่ โดยการนิเทศงานจะมี ๒ ระดับ คือ การนิเทศงานระดับส่วนกลาง/เขต ซึ่งจะมีการดำเนินการนิเทศงาน ปีละ ๓ ครั้ง และการนิเทศงานระดับจังหวัดจะมีการดำเนินการปีละ ๖ ครั้ง

๓.๕) การจัดการข้อมูล (Data Management)

การทำงานส่งเสริมการเกษตรเป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับครัวเรือนเกษตรกร ระดับกลุ่มระดับตำบล และระดับเหนือขึ้นไป ซึ่งจำเป็นจะต้องให้ทุกระดับมีข้อมูลเป็นของตนเอง โดยเริ่มจากการค้นหาชนิดหรือประเภทของข้อมูลที่มีความจำเป็นต้องรู้และใช้ เพื่อให้แต่ละระดับได้มีการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้ประโยชน์ในการจัดการและพัฒนา ตลอดจนการใช้ข้อมูลเพื่อเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงหรือบูรณาการร่วมกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องที่จะให้การสนับสนุน หรือใช้ข้อมูลสำหรับการในการตัดสินใจของหน่วยงานต่าง ๆ ในการวางแผนและการพัฒนา

๕. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

สันติ ศรีสวนแดง และคณะ (๒๕๖๕) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เกษตรและสิ่งแวดล้อมเพื่อโครงการอาหารกลางวัน ภายใต้ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย-โรงเรียนและชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านต้นมะม่วง พบว่าสภาพการจัดกิจกรรมเกษตรและสิ่งแวดล้อมเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านต้นมะม่วง มีกิจกรรมทางการเกษตรและสิ่งแวดล้อมเพื่ออาหารกลางวันที่หลากหลายทั้งพืช สัตว์ มีผลผลิตที่สามารถนำมาใช้ในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันอย่างต่อเนื่องตลอดปี สำหรับผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เกษตรและสิ่งแวดล้อมเพื่ออาหารกลางวันจากกระบวนการ มีส่วนร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัย โรงเรียน ชุมชนในการพัฒนากิจกรรมเกษตรและสิ่งแวดล้อมเพื่ออาหารกลางวัน ได้ร่วมกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้ กิจกรรมการปลูกผักไร้ดินเพื่ออาหารกลางวันอันเป็นการต่อยอดตามความต้องการของโรงเรียนและชุมชน จากการศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พบว่าหลังการจัดกิจกรรมนักเรียนและผู้ปกครองมีความรู้ผลงาน และความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับสูง ผู้มีส่วนร่วมซึ่งเป็นครูได้สะท้อนผลการปฏิบัติการว่าได้รับความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย และชุมชนช่วยพัฒนากิจกรรมที่เสริมให้โรงเรียนมีนวัตกรรมเกษตรใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ผลผลิตผักได้นำเข้าสู่โครงการอาหารกลางวันให้นักเรียนได้รับประทาน

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการศึกษา

ผลงานวิชาการ เรื่อง การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก ผู้ศึกษา ได้ดำเนินการจัดทำผลงาน โดยมีขั้นตอนวิธีดำเนินการศึกษา ดังนี้

๑. วางแผนการจัดเก็บข้อมูล และวิเคราะห์เครื่องมือการเก็บข้อมูล

๑.๑ เป้าหมายในการดำเนินการ

โรงเรียนที่ดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก ดำเนินการในพื้นที่ ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัด จันทบุรี จังหวัดตราด จังหวัดสระแก้ว จังหวัดนครนายก และจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๕ โรงเรียน

๑.๒ วางแผนการจัดเก็บข้อมูล เรื่อง การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก ร่วมกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันระดับจังหวัด

๒. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

การศึกษาในครั้งนี้ ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล โดยใช้แบบจัดเก็บข้อมูลการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ปี ๒๕๖๘ ที่ผู้จัดทำออกแบบฟอร์มในการจัดเก็บเพื่อรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงาน การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก แจ้งให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของจังหวัด ดำเนินการคัดเลือกโรงเรียนที่ดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ จังหวัดละ ๑ โรงเรียน

๓. ข้อมูลการดำเนินงานของโรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันฯ ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก

ปัจจุบันโรงเรียนที่ดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในประเทศไทย ในภาคตะวันออก ดำเนินการในพื้นที่ ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด จังหวัดสระแก้ว จังหวัดนครนายก และจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๔๒ โรงเรียน (รายละเอียดตามเอกสารภาคผนวก)

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ ๓ จังหวัดระยอง ได้ร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัด ทั้ง ๕ จังหวัด จัดเก็บข้อมูลโรงเรียนดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน และคัดเลือกโรงเรียนที่ดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ที่มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถเป็นต้นแบบโรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันได้ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน เผยแพร่ผลงานให้ปรากฏต่อสาธารณชน เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร โดยที่ครู นักเรียน และผู้ปกครอง สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในครัวเรือน และขยายผลสู่ชุมชนในพื้นที่

๓.๑ สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี

จังหวัดจันทบุรี มีโรงเรียนดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ทั้งสิ้น ๖ โรงเรียน เป็นโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั้งหมด

สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี ได้ขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันมาจนถึงปัจจุบัน และได้คัดเลือกโรงเรียนที่ดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันที่มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพสามารถเป็นโรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร นำร่องเป็นต้นแบบโรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในพื้นที่ คือ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านคลองมะลิประเวศน์วิทยา อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลสถานศึกษา

๑.๑ ชื่อสถานศึกษา โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านคลองมะลิประเวศน์วิทยา

๑.๒ สังกัด กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๑ (กก.ตชด.๑๑)

๑.๓ ที่ตั้ง ตั้งอยู่เลขที่ ๖๓/๑๐ หมู่ที่ ๘ ตำบลอ่างศิระ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

๑.๔ ก่อตั้งโรงเรียน วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๒๙

๑.๕ จำนวนนักเรียนรวม ๑๒๐ คน เป็นชาย ๗๑ คน หญิง ๔๙ คน

จำนวนครู (ทั้งหมด) จำนวน ๑๓ คน

๑) ชื่อ-นามสกุล ครูที่ดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน/ที่ปรึกษากลุ่มยุวเกษตรกร
ส.ต.ต.อัศนัย เพ็ชรนอก ครูเกษตร และส.ต.อ.หญิงมิตา โภคพิพัฒน์ ครูประกอบเลี้ยง

๒) อาชีพส่วนใหญ่ของผู้ปกครองนักเรียน ประกอบอาชีพเกษตรกร

ส่วนที่ ๒ การถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร

๒.๑ โรงเรียนมีกิจกรรมหรือหลักสูตร มีการสอนปลูกพืชผักสวนครัว การปลูกพืชสมุนไพร การเพาะเลี้ยงเห็ดนางฟ้า การเลี้ยงไข่ไก่ และการนำไปแปรรูปอาหาร การปลูกผักแขวนกลับหัว โรคพืชผักในแต่ละฤดู

๒.๒ ผลการวัดความรู้ ก่อน - หลัง การได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร ตามข้อ ๒.๑ (สัมภาษณ์นักเรียน จำนวน ๒๐ ราย)

- พบว่า ก่อนเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ หลักสูตร การปลูกพืชผักสวนครัว การปลูกพืชสมุนไพร การเพาะเลี้ยงเห็ดนางฟ้า การเลี้ยงไข่ไก่ และการนำไปแปรรูปอาหาร การปลูกผักแขวนกลับหัว โรคพืชผักในแต่ละฤดู นักเรียนมีความรู้ ร้อยละ ๒๐

- พบว่า หลังเข้าร่วม หลักสูตร การปลูกพืชผักสวนครัว การปลูกพืชสมุนไพร การเพาะเลี้ยงเห็ดนางฟ้า การเลี้ยงไข่ไก่และการนำไปแปรรูปอาหาร การปลูกผักแขวนกลับหัว โรคพืชผักในแต่ละฤดู นักเรียนมีความรู้ ร้อยละ ๘๐

ส่วนที่ ๓ กิจกรรมส่งเสริมการจัดทำแปลงผลิตพืชในโรงเรียน

๓.๑ พื้นที่การทำกิจกรรมจัดทำแปลงผลิตพืชในโรงเรียน รวมทั้งหมด ๓ ไร่ ประกอบด้วย

๑) ปลูกพืชผัก พื้นที่ ๑ ไร่

- ผักเถาเลื้อย เช่น บวบเหลี่ยม บวบหอม น้ำเต้า แตงกวา ถั่วพู ฟัก ฟักข้าว เสาวรส
- ผักกินใบ ได้แก่ คะน้า กวางตุ้ง ผักบุ้ง ผักกาดขาว กะหล่ำปลี ขึ้นฉ่าย
- ผักสวนครัว ได้แก่ พริก มะเขือเปราะ มะเขือยาว มะกรูด ตะไคร้ ตะไคร้หอม ข่า โหระพา

กะเพรา แมงลัก ผักชีใบเลื่อย ฯลฯ

- พื้นที่ปลูกถั่วเมล็ดแห้ง เช่น ถั่วดำ ถั่วขาว ถั่วมะแฮะ

- การเพาะเห็ดนางฟ้า จำนวน ๕๐๐ ก้อน

- กิจกรรม การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น สกัดขี้ผึ้งฟักข้าว / สบู่ฟักข้าวและปลาแดดเดียว
- ๒) ปลูกไม้ผล เช่น มะละกอ ถั่วลิสง มะม่วง ขนุน ทูเรียน มังคุด เงาะ มะไฟ ชมพู
- ๓) ปศุสัตว์ พื้นที่เลี้ยงสัตว์ประมาณ ๒ งาน เช่น ไก่พันธุ์พื้นเมืองและเปิดบ่อเลี้ยงปลา ประมาณ ๑ ไร่ ๒ งาน เช่น ปลาดุก ปลานิล
- ๔) กิจกรรม การปรับปรุงบำรุงดิน/การทำปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น หมักสมุนไพรรักษาแมลง น้ำหมักยาฉุน น้ำหมักเปลือกมังคุด จุลินทรีย์สังเคราะห์แสง ปุ๋ยหมักอินทรีย์
- ๓.๒ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา (คำนวณจากเมนูอาหารของโรงเรียนในแต่ละวันหรือสัปดาห์ ว่าจะเพียงพอหรือไม่)

๓.๒.๑ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา ผลผลิตพืช จำนวน ๑,๕๘๔ กิโลกรัมต่อปีการศึกษา

- โรงเรียน มีผลผลิตพืชเพียงพอต่อการบริโภค มีผลผลิตพืช รวมจำนวน ๑๓๒ กิโลกรัม/เดือน

๓.๒.๒ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา ผลผลิตเนื้อสัตว์ หรือไข่ (โปรตีน) จำนวน ๑,๕๓๖ กิโลกรัมต่อปีการศึกษา

- โรงเรียน มีผลผลิตประเภทเนื้อสัตว์ เพียงพอต่อการบริโภค มีผลผลิตเนื้อสัตว์ จำนวน

๑๒๘ กิโลกรัม/เดือน

ส่วนที่ ๔ แนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน

๔.๑ การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน

๔.๑.๑ การขับเคลื่อนการดำเนินงานครูที่ปรึกษาโครงการ

ครูที่ปรึกษา ได้ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เราได้นำหลักการการมีส่วนร่วมมาใช้ในการดำเนินโครงการ โดยเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ขั้นตอนวางแผน ดำเนินงาน และประเมินผล เช่น การจัดเวทีประชุมร่วมกัน การรับฟังความคิดเห็น การมอบหมายหน้าที่ให้แต่ละฝ่ายมีบทบาท ส่งผลให้เกิดความร่วมมือและความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน ออกแบบกิจกรรมให้ครูและนักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เช่น ปลูกผัก เลี้ยงไก่ ทำปุ๋ยหมัก หรือแปรรูปอาหาร นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งด้านวิชาการและทักษะชีวิต เช่น การวางแผน การทำบัญชี และการทำงานเป็นทีม ผ่านกระบวนการเรียนรู้ในสถานการณ์จริงในโรงเรียน

๔.๑.๒ การขับเคลื่อนการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตร

เจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตร มีการใช้ ๑) ระบบส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบ (Training and Visit System : T & V System) เป็นแนวทางในการทำงานส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ ๑.๑) การถ่ายทอดความรู้ (Training) เป็นระบบที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคลากรของกรมส่งเสริมการเกษตรทุกระดับ มีการกำหนดประเด็นในการถ่ายทอดความรู้จากปัญหาที่พบจากการเยี่ยมเยียนโรงเรียน หรือปัญหาที่พบในพื้นที่ โดยใช้เวทีตามระบบส่งเสริมการเกษตรที่จัดขึ้น เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ ๑.๒) การเยี่ยมเยียน (Visiting) การเยี่ยมเยียนโรงเรียนในระบบส่งเสริมการเกษตร เป็นการพบปะกับครูและนักเรียนทั้งในลักษณะกลุ่มและรายบุคคล โดยมีการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่ชัดเจน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนมีการจัดทำแผนพัฒนาตนเอง จัดให้มีการถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้กับนักเรียน ติดตามผลการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาของนักเรียน ตลอดจนเป็นการประสานการบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วนโดยยึดพื้นที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน ๑.๓) การสนับสนุน (Supporting) หมายถึง การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ ได้แก่ ด้านวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตรให้กับนักเรียน และด้านวิชาการ และ ๒) ใช้กระบวนการทำงานแบบบูรณาการ โดยจะเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรภายนอก ภาครัฐและเอกชน ร่วมในการวางแผน สนับสนุนกิจกรรมโครงการ และดำเนินงานให้สำเร็จ

๔.๒ ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของนักเรียน

๑) ผลลัพธ์เชิงปริมาณ (Quantitative Outcomes)

๑.๑) ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น เช่น ผักสวนครัว ไข่ไก่ เนื้อสัตว์ ปลา ฯลฯ ที่นำมาใช้ในอาหารกลางวัน

๑.๒) ลดค่าใช้จ่ายอาหารกลางวันของโรงเรียน โดยใช้ผลผลิตจากกิจกรรมการเกษตร

๑.๓) จำนวนนักเรียนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มขึ้น

๑.๔) จำนวนนักเรียนที่มีน้ำหนักและสุขภาพอยู่ในเกณฑ์ปกติเพิ่มขึ้น จากการได้รับสารอาหารที่เหมาะสม

๒) ผลลัพธ์เชิงคุณภาพ (Qualitative Outcomes)

๒.๑) นักเรียนมีทักษะชีวิตและทักษะอาชีพเพิ่มขึ้น รู้จักการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การแปรรูปอาหาร สามารถพึ่งตนเองได้

๒.๒) นักเรียนมีความรับผิดชอบและทำงานเป็นทีมได้ดีขึ้น ผ่านกิจกรรมที่ต้องดูแลต่อเนื่อง เช่น การรดน้ำ การให้อาหารสัตว์

๒.๓) นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเกษตรและอาหารปลอดภัย ตระหนักถึงความสำคัญของอาหาร

๒.๔) เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนชุมชนมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้ กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้เกษตร

๔.๓ ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในปีการศึกษาที่ผ่านมาบุคลากรดูแลกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากครูมีภาระงานมาก ไม่มีเวลาควบคุม หรือให้คำแนะนำกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

๔.๔ ข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในปีการศึกษาที่ผ่านมาให้ประสบความสำเร็จควรบูรณาการกิจกรรมกับวิชาการในห้องเรียน นำกิจกรรมเกษตรไปเป็นส่วนหนึ่งของการสอน จะช่วยลดภาระครูและเพิ่มการเรียนรู้ของนักเรียน สร้างกระบวนการกลุ่มยุวเกษตรกรให้เกิดความเข้มแข็ง

๓.๒ สำนักงานเกษตรจังหวัดสระแก้ว

จังหวัดสระแก้ว มีโรงเรียนดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ทั้งสิ้น ๑๑ โรงเรียน เป็นโรงเรียน ดำรงจระเขยแดน จำนวน ๘ โรงเรียน และโรงเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๓ โรงเรียน

สำนักงานเกษตรจังหวัดสระแก้ว ได้ขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันมาจนถึงปัจจุบัน และได้คัดเลือกโรงเรียนที่ดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันที่มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพสามารถเป็นโรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร นำร่องเป็นต้นแบบโรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในพื้นที่ คือ โรงเรียนดำรงจระเขยแดนบ้านน้ำอ้อม อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลสถานศึกษา

๑.๑ ชื่อสถานศึกษา โรงเรียนดำรงจระเขยแดนบ้านน้ำอ้อม

๑.๒ สังกัด กองกำกับการดำรงจระเขยแดนที่ ๑๒

๑.๓ ที่ตั้ง ๒๗ ม.๑๐ ตำบลเขาสามสิบ อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว

๑.๔ พิกัด AS ๙๕๓๐๗ ละติจูด ๑๓.๖๒๑๗๗ ลองจิจูด ๑๐๒.๑๘๔๐๘

๑.๕ ก่อตั้งโรงเรียน ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕

๑.๖ จำนวนนักเรียนรวม ๑๓๘ คน เป็นชาย ๗๖ คน หญิง ๖๒ คน

จำนวนครู (ทั้งหมด) ๑๒ คน

๑) ชื่อ-นามสกุล ครูที่ดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน/ที่ปรึกษากลุ่มยุวเกษตรกร

ด.ต.สุเมธ โสภาคณ

๒) อาชีพส่วนใหญ่ของผู้ปกครองนักเรียน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ส่วนที่ ๒ การถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร

๒.๑ โรงเรียนมีกิจกรรมหรือหลักสูตร การปลูกผักปลอดสารพิษ การปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ การปลูกเมล่อน สร้างอาชีพ การเลี้ยงสัตว์ปีก ประมงในโรงเรียน และการสหกรณ์

๒.๒ ผลการวัดความรู้ ก่อน - หลัง การได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร ตามข้อ ๒.๑ (สัมภาษณ์นักเรียน จำนวน ๒๐ ราย)

- พบว่า ก่อนเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ นักเรียนมีความรู้ หลักสูตร การปลูกผักปลอดสารพิษ การปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ การปลูกเมล่อนสร้างอาชีพ การเลี้ยงสัตว์ปีก ประมงในโรงเรียน และการสหกรณ์ ร้อยละ ๔๐

- พบว่า หลังเข้าร่วมกิจกรรม หลักสูตร การปลูกผักปลอดสารพิษ การปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ การปลูกเมล่อนสร้างอาชีพ การเลี้ยงสัตว์ปีก ประมงในโรงเรียน และการสหกรณ์ นักเรียนมีความรู้ ร้อยละ ๘๐

ส่วนที่ ๓ กิจกรรมส่งเสริมการจัดทำแปลงผลิตพืชในโรงเรียน

๓.๑ พื้นที่การทำกิจกรรมจัดทำแปลงผลิตพืชในโรงเรียน รวมทั้งหมด ๒ ไร่ ประกอบด้วย

๑) ปลูกพืชผัก พื้นที่ ๑ ไร่ เช่น ผักบุ้ง ผักกวางตุ้ง ผักคะน้า ผักกะหล่ำดอก ผักกะหล่ำปลี

ผักเถาเลื้อย/ผักเถาเครือ พื้นที่ ๑ ไร่ เช่น น้ำเต้า บวบ แพง แตงกวา ถั่วฝักยาว

การเพาะเห็ดนางฟ้า จำนวน ๕๐๐ ก้อน

๒) ปลูกไม้ผล เช่น กล้วย ฝรั่ง หม่อน ลูกหว้า

๓) ปลูกไม้ยืนต้น ไม้ป่า พื้นที่ ๒ ไร่ เช่น ไม้เบญจพรรณ

๔) ปศุสัตว์ เช่น ไก่พื้นเมือง ไก่พันธุ์ไข่ ไก่พันธุ์เนื้อ

๕) กิจกรรม การปรับปรุงบำรุงดิน การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ทำปุ๋ยน้ำชีวภาพจากพืชและสัตว์ ทำปุ๋ยอินทรีย์จากใบไม้ เศษหญ้า

๖) กิจกรรมประมง เลี้ยงกบ ปลาหมอ ปลาดุก ปลากินพืช

๓.๒ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา (คำนวณจากเมนูอาหารของโรงเรียนในแต่ละวันหรือสัปดาห์ ว่าจะเพียงพอหรือไม่)

๓.๒.๑ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา ผลผลิตพืช รวมจำนวน ๒,๗๖๐ กิโลกรัมต่อปีการศึกษา

- โรงเรียน มีผลผลิตพืชเพียงพอต่อการบริโภค มีผลผลิตพืชรวม จำนวน ๓๐๔ กิโลกรัม/เดือน (๓,๖๔๘ กิโลกรัม/ปีการศึกษา)

๓.๒.๒ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา ผลผลิตเนื้อสัตว์ หรือไข่ (โปรตีน) รวมจำนวน ๑,๑๐๘ กิโลกรัมต่อปีการศึกษา

- โรงเรียน มีผลผลิตประเภทเนื้อสัตว์หรือไข่เพียงพอ ต่อการบริโภค มีผลผลิตเนื้อสัตว์ จำนวน ๑๒๑.๔๔ กิโลกรัม/เดือน (๑,๔๕๗.๒๘ กิโลกรัม/ปีการศึกษา)

ส่วนที่ ๔ การขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือนของหมู่บ้าน เช่น นักเรียนมีการนำความรู้ไปปฏิบัติต่อบ้านของตนเอง หรือมีการขยายผลกับชุมชนในพื้นที่

๔.๑ การขยายผลที่บ้านของนักเรียน

- นักเรียนจำนวน ๑๐ ราย ที่นำการเกษตรไปปฏิบัติต่อบ้านของตนเอง

๔.๒ กิจกรรมด้านการเกษตรที่ทำขยายผลสู่ครัวเรือน ด้านการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือกิจกรรมต่างๆ ตามความต้องการ ความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่และบริบทของสังคม ได้แก่

กิจกรรมที่ ๑ การเลี้ยงไก่พื้นเมือง ขยายผลได้ ๕ ราย

กิจกรรมที่ ๒ การเลี้ยงปลาหมอ ขยายผลได้ ๕ ราย

กิจกรรมที่ ๓ การปลูกผักปลอดสารพิษ ขยายผลได้ ๑๐ ราย

กิจกรรมที่ ๔ การบันทึกบัญชีครัวเรือน ขยายผลได้ ๑๐ ราย

๔.๓ การขยายผลกับชุมชน

ชื่อหมู่บ้าน...บ้านน้ำอ้อม หมู่ ๑๐ บ้านเนินตะแบก หมู่ ๖ บ้านหนองคุ่ม หมู่ ๘

๔.๔ การส่งเสริมเพื่อขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ชุมชน ด้านการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือกิจกรรมต่างๆ ตามความต้องการ ความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่และบริบทของสังคม

กิจกรรมที่ ๑ การเลี้ยงไก่พื้นเมือง ขยายผลได้ ๑๐ ราย

กิจกรรมที่ ๒ การเลี้ยงปลาหมอ ขยายผลได้ ๑๐ ราย

กิจกรรมที่ ๓ การปลูกผักปลอดสารพิษ ขยายผลได้ ๑๐ ราย

กิจกรรมที่ ๔ การบันทึกบัญชีครัวเรือน ขยายผลได้ ๑๐ ราย

๔.๕ การวัดความรู้ด้านการเกษตร การขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือน เช่น นักเรียนมีการนำความรู้ไปปฏิบัติต่อบ้านของตนเอง หรือมีการขยายผลครอบครัว หรือชุมชนในพื้นที่หรือไม่

๑) แบบประเมินของนักเรียน หลัง การนำความรู้ด้านการเกษตรไปใช้ที่บ้าน สัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน ความรู้ด้านทักษะด้านการเกษตร จำนวน ๔๐ คน

- นักเรียนที่นำความรู้ด้านการเกษตร การขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือน จำนวน ๓๐ คน

- นักเรียนที่ไม่ได้ขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือน จำนวน ๑๐ คน

- พบว่า ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๓ ราย ร้อยละ ๑๐๐ มีผลความพึงพอใจมาก ในการเข้าร่วม

กิจกรรมเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

- พบว่า ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๓๐ ราย ร้อยละ ๗๕ มีผลความพึงพอใจมาก ในความเข้าใจ เรื่องการเตรียมพื้นที่ในการปลูกผัก และผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๑๐ ราย ร้อยละ ๒๕ มีผลความพึงพอใจปานกลาง ในความเข้าใจเรื่องการเตรียมพื้นที่ในการปลูกผัก

- พบว่า ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๓๐ ราย ร้อยละ ๗๕ มีผลความพึงพอใจมาก ในการมีความเข้าใจ เรื่องการเพาะกล้าการปลูกผัก การดูแลผัก และผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๑๐ ราย ร้อยละ ๒๕ มีผลความพึงพอใจปานกลาง ในการมีความเข้าใจเรื่องการเพาะกล้าการปลูกผัก การดูแลผัก

- พบว่า ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๓๐ ราย ร้อยละ ๗๕ มีผลความพึงพอใจมาก มีความรู้ในการ จัดการศัตรูพืชมากขึ้นและผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๑๐ ราย ร้อยละ ๒๕ มีผลความพึงพอใจปานกลาง มีความรู้ในการจัดการศัตรูพืชมากขึ้น

- พบว่า ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๓๐ ราย ร้อยละ ๗๕ มีผลความพึงพอใจมาก มีความรู้การปรับปรุงบำรุงดิน/การทำปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยอินทรีย์ และผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๑๐ ราย ร้อยละ ๒๕ มีผลความพึงพอใจปานกลาง มีความรู้ มีความรู้การปรับปรุงบำรุงดิน/การทำปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยอินทรีย์

ระดับคะแนนวัดความพึงพอใจ

คะแนน ๑ = มีความพึงพอใจน้อยที่สุด, คะแนน ๒ = มีความพึงพอใจน้อย, คะแนน ๓ = มีความพึงพอใจปานกลาง, คะแนน ๔ = มีความพึงพอใจมาก และ คะแนน ๕ = มีความพึงพอใจมากที่สุด

ส่วนที่ ๕ แนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน

๕.๑ การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน

๕.๑.๑ การขับเคลื่อนการดำเนินงานครูที่ปรึกษาโครงการ

ครูที่ปรึกษาได้น้อมนำแนวทางพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนหลักในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ - ดำเนินกิจกรรมเกษตรแบบบูรณาการ ได้แก่ การปลูกผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงสัตว์ปีก การประมง ได้แก่ การเลี้ยงปลาหมอและปลาดุกและปลากินพืช การเพาะเห็ด การทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อใช้ในโรงเรียนและลดค่าใช้จ่ายในการจัดหาวัตถุดิบในการประกอบอาหารกลางวัน - ใช้พื้นที่ภายในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยแบ่งพื้นที่สำหรับกิจกรรมการเกษตร เช่น แปลงปลูกผัก แปลงไม้ผล แปลงไม้ยืนต้น และบ่อเลี้ยงปลา - ส่งเสริมการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริงในรายวิชาและกิจกรรมยุวเกษตรกร โดยมีครูและเจ้าหน้าที่เกษตรในพื้นที่เป็นที่ปรึกษา - ส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้กลับไปใช้ที่บ้านของตนเอง และขยายผลสู่ครอบครัวและชุมชน

๕.๑.๒ การขับเคลื่อนการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมการเกษตร

เจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมการเกษตร มีการใช้ ๑) กระบวนการโรงเรียนเกษตรกร คือ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้เรียน (นักเรียน) เป็นผู้ออกแบบ กิจกรรมที่สนใจเรียนรู้ด้วยตัวเอง โดยเจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมการเกษตรจะคอยสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ สื่อในการจัดกิจกรรมของนักเรียน ๒) ระบบส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบ (Training and Visit System : T & V System) เป็นแนวทางในการทำงานส่งเสริมการเกษตร ๓) ใช้กระบวนการทำงานแบบบูรณาการ โดยจะเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรภายนอก ภาครัฐและเอกชน ร่วมในการวางแผน สนับสนุนกิจกรรมโครงการ และดำเนินงานให้สำเร็จ ๔) ส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทำอาหาร และจัดการระบบต่างๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๕.๒ ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของนักเรียน

๑) ผลลัพธ์เชิงปริมาณ (Quantitative Outcomes)

๑.๑) ผลผลิตผัก เช่น ผักบุ้ง คะน้า กวางตุ้ง และผักเถาเลื้อย เฉลี่ยเพียงพอต่อการบริโภคของนักเรียน จำนวน ๑๓๘ คน

๑.๒) ให้นางฟ้าจำนวน ๕๐๐ ก้อน ได้ผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภค

๑.๓) มีการเลี้ยงสัตว์ปีกเพิ่ม เช่น ไก่พื้นเมือง ไก่ไข่ ไก่เนื้อ

๑.๔) ผลผลิตจากโครงการสามารถลดค่าใช้จ่ายอาหารกลางวันของโรงเรียนลงได้อย่างต่อเนื่อง

๒) ผลลัพธ์เชิงคุณภาพ (Qualitative Outcomes)

๒.๑) นักเรียนมีความรู้และทักษะในด้านการเกษตร ปลูกฝังคุณลักษณะของความรับผิดชอบ การมีวินัย และการทำงานเป็นทีม

- ๒.๒) เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
- ๒.๓) นักเรียนนำความรู้ด้านเกษตรไปใช้ที่บ้านและขยายผลในครัวเรือน รวมถึงการทำบัญชีครัวเรือน
- ๒.๔) นักเรียนมีโภชนาการดีขึ้นจากการได้รับอาหารกลางวัน ที่สะอาด ปลอดภัย และเพียงพอ
- ๓) ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในปีการศึกษาที่ผ่านมา
  - ๓.๑) สภาพอากาศแปรปรวน โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง ส่งผลกระทบต่อการผลิตพืชผัก
  - ๓.๒) ขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดูแลแปลงเกษตร
  - ๓.๓) การดูแลกิจกรรมในช่วงปิดภาคเรียนยังไม่ต่อเนื่อง
  - ๓.๔) ครูมีภาระงานหลายงาน จึงมีข้อจำกัดในการติดตามนักเรียนในบางช่วง
- ๔) ข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในปีการศึกษาที่ผ่านมาให้ประสบ

ความสำเร็จ

- ๔.๑) ระบบน้ำอัจฉริยะและอุปกรณ์ทางการเกษตรที่ทันสมัยช่วยลดเวลาในการทำงานของครู
- ๔.๒) ครูในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
- ๔.๓) จัดอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมแก่นักเรียนและครูอย่างต่อเนื่อง
- ๔.๔) วางแผนการผลิตให้เหมาะสมกับปริมาณความต้องการอาหารกลางวันตลอดปีการศึกษา
- ๔.๕) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นในการสนับสนุนโครงการ

๓.๓ สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทรา มีโรงเรียนดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ทั้งสิ้น ๓ โรงเรียน เป็นโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน ๓ โรงเรียน

สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา ขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันมาจนถึงปัจจุบัน พบว่ามีโรงเรียนที่มีการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันที่ดีเด่น เป็นต้นแบบโรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันได้ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน เผยแพร่ผลงานให้ปรากฏต่อสาธารณชน เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร และนำร่องโรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบในพื้นที่ คือ โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลสถานศึกษา

- ๑.๑ ชื่อสถานศึกษา โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว
- ๑.๒ สังกัด กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๒ กองบังคับการ ตำรวจตระเวนชายแดนภาค ๑ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน
- ๑.๓ ที่ตั้ง บ้านทุ่งเหียงหมู่ที่ ๑๘ ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
- ๑.๔ ก่อตั้งโรงเรียน พ.ศ. ๒๕๓๙
- ๑.๕ จำนวนนักเรียนรวม ๕๔๖ คน เป็นชาย ๒๓๕ คน หญิง ๓๑๑ คน
  - จำนวนครู (ทั้งหมด) ๓๓ คน
- ๑) ชื่อ-นามสกุล ครูที่ดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน/ที่ปรึกษากลุ่มยุวเกษตรกร
  - ดาบตำรวจศุภชัย พันผา
- ๒) อาชีพส่วนใหญ่ของผู้ปกครองนักเรียน ประกอบอาชีพเกษตรกร และรับจ้างทั่วไป

ส่วนที่ ๒ การถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร

๒.๑ โรงเรียนมีกิจกรรม หลักสูตร การขยายพันธุ์พืช การจัดการศัตรูพืชที่เหมาะสมในการผลิตพืช การผลิตและขยายเชื้อราไตรโครเดอร์มา การต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตทางการเกษตร และการสาธิตการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร (แพนเค้กข้าวหอมมะลิ) การเกษตรแบบผสมผสาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการผลิตพืช และการวางแผนการผลิตพืชเพื่อความยั่งยืนในการเลี้ยงชีพ

๒.๒ ผลการวัดความรู้ ก่อน - หลัง การได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร ตามข้อ ๒.๑ (นักเรียน จำนวน ๓๖ ราย)

พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ มีความรู้ หลักสูตร การขยายพันธุ์พืช ร้อยละ ๔๕ และหลังร่วมกิจกรรม นักเรียนมีความรู้ เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๘๓

พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ มีความรู้ หลักสูตร การจัดการศัตรูพืชที่เหมาะสมในการผลิตพืช ร้อยละ ๔๕ และหลังร่วมกิจกรรม นักเรียนมีความรู้ เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๘๐

พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ นักเรียนมีความรู้ หลักสูตร การผลิตและขยายเชื้อราไตรโครเดอร์มา ร้อยละ ๔๕ และหลังเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนมีความรู้ เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๘๕

พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ มีความรู้ หลักสูตร การต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตทางการเกษตร และการสาธิตการแปรรูป ผลผลิตทางการเกษตร (แพนเค้กข้าวหอมมะลิ) ร้อยละ ๗๐ และหลังเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนมีความรู้ เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๙๐

พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ มีความรู้ หลักสูตร การเกษตรแบบผสมผสาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ ๗๓ และหลังเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนมีความรู้ เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๙๗

พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ มีความรู้ หลักการปลูกพืช และการวางแผนการผลิตพืชเพื่อความยั่งยืนในการเลี้ยงชีพ ร้อยละ ๘๗ และหลังเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนมีความรู้ เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๙๗

ส่วนที่ ๓ กิจกรรมส่งเสริมการจัดทำแปลงผลิตพืชในโรงเรียน

๓.๑ พื้นที่การทำกิจกรรมจัดทำแปลงผลิตพืชในโรงเรียน รวมทั้งหมด ๑๓ ไร่ ประกอบด้วย

๑) ปลูกพืชผัก พื้นที่ ๒ ไร่ เช่น ผักบุ้ง คะน้า กวางตุ้ง มะเขือเปราะ พริก และโหระพา

- นาข้าว พันธุ์หอมมะลิ ๑๐๕ และ หอมจันทร์ พื้นที่รวม ๕ ไร่

๒) ปลูกไม้ผล (ถ้ามี) พื้นที่ ๑ ไร่ เช่น ขนุน มะพร้าว ถั่วลิสง มะม่วง

๓) ปลูกไม้ยืนต้น ไม้ป่า (ถ้ามี) พื้นที่ ๑ ไร่ ๒ งาน เช่น ยางนา ตะเคียนทอง ประดู่ป่า มะค่าโมง นนทรีป่า พฤษภี ชี้เหล็ก ตะแบก พะยูง สมอพิเภก สะเดา ตั้ว จิกน้ำ มะตูม กฤษณา และพะยอม

๔) ปศุสัตว์ ได้แก่ ไก่ไข่ ๑๒๐ ตัว ไก่เนื้อ ๑๒๐ ตัว เป็ด ๑๐ ตัว หมูป่า ๘ ตัว บ่อปลาตุ๊ก ๒ บ่อ และ บ่อปลานิล ๑ บ่อ

๕) กิจกรรม การปรับปรุงบำรุงดิน การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยหมักจากเศษใบไม้ น้ำหมักจากเศษอาหาร น้ำหมักจากลูกมะกรูด น้ำส้มควันไม้

๓.๒ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา (คำนวณจากเมนูอาหารของโรงเรียนในแต่ละวันหรือสัปดาห์ ว่าจะเพียงพอหรือไม่)

๓.๒.๑ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา ผลผลิตพืช จำนวน ๑๒,๙๐๐ กิโลกรัมต่อปีการศึกษา

- โรงเรียน มีผลผลิตพืชไม่เพียงพอ ต่อการบริโภคตลอดปีการศึกษา เนื่องจากจำนวนเด็กนักเรียนเยอะ จำนวนบริโภคก็เยอะขึ้น การปลูกผักกินใบจะไม่เพียงพอต่อความต้องการอาหารกลางวัน

วิธีแก้ไข ขยายพื้นที่การปลูกเพิ่มขึ้น และเพิ่มแปลงจำนวนผักกินใบเพิ่มขึ้นอีกความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา

๓.๒.๒ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา ผลผลิตเนื้อสัตว์ หรือไข่ (โปรตีน) จำนวน ๑๓,๐๐๐ กิโลกรัมต่อปีการศึกษา (ประเภทเนื้อสัตว์ ได้แก่ ไข่ไก่ ไข่เป็ด ไก่เนื้อ ปลาตุ๋ก ฯลฯ)

- โรงเรียน มีผลผลิตไม่เพียงพอ เนื่องจาก ใช้เวลาในการเลี้ยงใช้เวลานาน นักเรียนมีจำนวนมาก ชอบบริโภค จึงไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน

วิธีแก้ไข ขยายพื้นที่โรงเรียน เพิ่มจำนวนไก่ให้มากขึ้น เพื่อรองรับความต้องการนักเรียน

ส่วนที่ ๔ การขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือนของหมู่บ้าน เช่น นักเรียนมีการนำความรู้ไปปฏิบัติที่บ้านของตนเอง หรือมีการขยายผลกับชุมชนในพื้นที่

๔.๑ การขยายผลที่บ้านของนักเรียน

- นักเรียนจำนวน ๕ ราย ที่นำการเกษตรไปปฏิบัติที่บ้านของตนเอง

๔.๒ กิจกรรมด้านการเกษตรที่ทำขยายผลสู่ครัวเรือน ด้านการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือกิจกรรมต่างๆ ตามความต้องการ ความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่และบริบทของสังคม

กิจกรรมที่ ๑ การขยายพันธุ์พืช ขยายผลได้ ๓ ราย

กิจกรรมที่ ๒ การผลิตและขยายเชื้อราไตรโครเดอร์มา ขยายได้ ๒ ราย

๔.๓ การวัดความรู้ด้านการเกษตร การขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือน เช่น นักเรียนมีการนำความรู้ไปปฏิบัติที่บ้านของตนเอง หรือมีการขยายผลครอบครัว หรือชุมชนในพื้นที่หรือไม่

- นักเรียนที่นำความรู้ด้านการเกษตร การขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือน จำนวน ๕ คน

๔.๓.๑ แบบประเมินของนักเรียน หลังการนำความรู้ด้านการเกษตรไปใช้ที่บ้าน สัมภาษณ์ ผู้ปกครองนักเรียน (นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑) จำนวน ๕ คน

พบว่า ผู้ปกครองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ร้อยละ ๑๐๐ มีผลความพึงพอใจมากที่สุด ในการเข้าร่วมกิจกรรม ๑. เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ๒. มีความเข้าใจเรื่องการเตรียมพื้นที่ในการปลูกผัก ๓. มีความเข้าใจเรื่องการเพาะกล้าการปลูกผักการดูแลผัก ๔. มีความรู้ในการจัดการศัตรูพืชมากขึ้น ๕. มีความรู้การปรับปรุงบำรุงดิน/การทำปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยอินทรีย์

ระดับคะแนนวัดความพึงพอใจ

คะแนน ๑ = มีความพึงพอใจน้อยที่สุด, คะแนน ๒ = มีความพึงพอใจน้อย, คะแนน ๓ = มีความพึงพอใจปานกลาง, คะแนน ๔ = มีความพึงพอใจมาก และ คะแนน ๕ = มีความพึงพอใจมากที่สุด

ส่วนที่ ๕ แนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน

๕.๑ การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน

๕.๑.๑ การขับเคลื่อนการดำเนินงานครูที่ปรึกษาโครงการ

ดำเนินการโดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมยุวเกษตรกร และกิจกรรมต่าง ๆ โดยร่วมลงมือปฏิบัติจริง นักเรียนลงมือทำมีส่วนร่วมพร้อมกันกับครู จัดทำแปลงผลิตพืช ปุ๋ยหมัก น้ำหมัก และการจัดการแปลง พร้อมทั้งร่วมมือกับหน่วยงานราชการ ประสานติดต่อกับหน่วยงาน เพื่อให้มีการพัฒนาร่วมกัน จากที่ผ่านมาได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น สำนักงานประมงจังหวัดฉะเชิงเทรา สนับสนุนพันธุ์ปลา สำนักงานเกษตรอำเภอสนามชัยเขต สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานปฎิรูปที่ดินจังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ ศูนย์วิจัยข้าว เป็นต้น

๕.๑.๒ การขับเคลื่อนการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตร

เจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตร มีการใช้ ๑) กระบวนการโรงเรียนเกษตรกร คือ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้เรียน (นักเรียน) เป็นผู้ออกแบบ กิจกรรมที่สนใจเรียนรู้ด้วยตัวเอง โดยเจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตรจะคอยสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ สื่อวิชาการในการจัดกิจกรรมของนักเรียน ๒) ระบบส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบ (Training and Visit System : T & V System) เป็นแนวทางในการทำงานส่งเสริมการเกษตร ๓) การทำงานแบบบูรณาการร่วมกัน จากที่ผ่านมาได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น สำนักงานประมงจังหวัดฉะเชิงเทรา สนับสนุนพันธุ์ปลา สำนักงานเกษตรอำเภอสนามชัยเขต สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานปฎิรูปที่ดินจังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ ศูนย์วิจัยข้าว เป็นต้น ๔) ส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทำอาหาร และจัดการระบบต่างๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๕.๒ ผลลัพธ์ที่ได้รับการเข้าร่วมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของนักเรียน

๑) ผลลัพธ์เชิงปริมาณ

๑.๑) ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ได้รับความรู้ด้านวิชาการ และฝึกทักษะในหลักสูตร เช่น หลักสูตร การทำการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และปลอดภัยต่อผู้บริโภค การขยายพันธุ์พืช การผลิตและเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืช การป้องกันและกำจัดโรคแมลงศัตรูพืชแบบผสมผสาน การแปรรูปถนอมอาหารจากผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

๑.๒) โรงเรียน สามารถจัดทำแปลงเกษตรเพื่อผลิตพืชที่ปลอดภัยสำหรับเป็นอาหารกลางวันแก่นักเรียนได้เพียงพอตลอดปีการศึกษา

๒) ผลลัพธ์เชิงคุณภาพ

โรงเรียนมีองค์ความรู้ ทักษะด้านการเกษตร เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครอง ทั้งด้านวิชาการและการฝึกปฏิบัติ ผลผลิตพืชจากแปลงเกษตรที่ผลิตได้ในโรงเรียนเพียงพอและต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา นักเรียนได้บริโภคผักและผลไม้ที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ผลผลิตมีความปลอดภัย

๕.๓ ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในปีการศึกษาที่ผ่านมา

๑) ปัญหาโรคแมลง ส่งผลกระทบต่อการผลิตที่นำไปประกอบอาหารกลางวัน

๒) ผลผลิตในแปลงเกษตรไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงอาหาร เนื่องจากจำนวนนักเรียนค่อนข้างจำนวนมาก และพื้นที่การปลูกน้อย

๕.๔ ข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในปีการศึกษาที่ผ่านมาให้ประสบความสำเร็จ

- ไม่มี

๓.๔ สำนักงานเกษตรจังหวัดตราด

จังหวัดตราด มีโรงเรียนดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เป็นโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน ๒ โรงเรียน

สำนักงานเกษตรจังหวัดตราด ได้ขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันมาจนถึงปัจจุบัน และได้คัดเลือกโรงเรียนที่ดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันที่มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพสามารถเป็นโรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร นำร่องเป็นต้นแบบโรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในพื้นที่ คือ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านท่ากุ่ม อำเภอเมือง จังหวัดตราด

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลสถานศึกษา

- ๑.๑ ชื่อสถานศึกษา โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านท่ากุ่ม
- ๑.๒ สังกัด กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน
- ๑.๓ ที่ตั้ง บ้านท่ากุ่ม หมู่ที่ ๓ ตำบลท่ากุ่ม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด
- ๑.๔ พิกัด GPS ๔๘P, X : ๒๔๔๖๖๖, Y : ๑๓๕๙๗๔๙
- ๑.๕ จำนวนนักเรียนรวม ๖๑ คน เป็นชาย ๓๓ คน หญิง ๒๘ คน
จำนวนครู (ทั้งหมด) ๑๐ คน
- ๑) ด.ต.ไตรภพ อภิบาลศรี ที่ปรึกษากลุ่มยุวเกษตรกร
- ๒) อาชีพส่วนใหญ่ของผู้ปกครองนักเรียน : เกษตรกร และรับจ้างทั่วไป

ส่วนที่ ๒ การถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร

๒.๑ โรงเรียนมีกิจกรรมหรือหลักสูตร การป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน และการทำน้ำหมักไล่แมลง
สุขอนามัยในการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูป การแปรรูปและถนอมอาหาร (การทำแหนมเห็ดและกล้วยอบธัญพืช)

๒.๒ ผลการวัดความรู้ ก่อน - หลัง การได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร ตามข้อ ๒.๑

- พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ นักเรียนมีความรู้ หลักสูตร การป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน และการทำน้ำหมักไล่แมลง ร้อยละ ๔๐ และหลังเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนมีความรู้ เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๘๐
- พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ นักเรียนมีความรู้ หลักสูตร สุขอนามัยในการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูป ร้อยละ ๕๐ และหลังเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนมีความรู้ เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๘๕
- พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ นักเรียนมีความรู้ หลักสูตร การแปรรูปและถนอมอาหาร (การทำแหนมเห็ด และกล้วยอบธัญพืช) ร้อยละ ๔๐ และหลังเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนมีความรู้ เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๘๕

ส่วนที่ ๓ กิจกรรมส่งเสริมการจัดทำแปลงผลิตพืชในโรงเรียน

๓.๑ พื้นที่การทำกิจกรรมจัดทำแปลงผลิตพืชในโรงเรียน รวมทั้งหมด ๓ ไร่ ประกอบด้วย

- ๑) ปลูกพืชผัก พื้นที่ ๑ ไร่ ๒ งาน เช่น ผักบุ้ง, ผักกาดขาว, กวางตุ้ง, กะหล่ำปลี, คื่นช่าย, ผักชี, มะเขือเปราะ, ขมิ้น, ข่า, ชะอม และพริกชี้ฟ้า เป็นต้น
  - ผักเถาเลื้อย / ผักเถาเครือ พื้นที่ ๑ งาน เช่น น้ำเต้า, บวบ, และถั่วฝักยาว
  - การเพาะเห็ดนางฟ้า จำนวน ๕๐๐ ก้อน
  - บ่อปลาตก พื้นที่รวม ๒ งาน
- ๒) ปลูกไม้ผล พื้นที่ ๓ งาน เช่น มะละกอ, มังคุด, ฝรั่ง, เงาะ, ชมพู่, มะม่วง, ขนุน และกล้วยน้ำว้า
- ๓) ปลูกสัตว์ ประกอบด้วย ไก่ไข่ จำนวน ๕๐ ตัว และเป็ดบาร์บารี ๕๐ ตัว
- ๔) กิจกรรม การปรับปรุงบำรุงดิน/การทำปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น การทำปุ๋ยหมักเติมอากาศ (๔๕๐ กิโลกรัม/รอบๆ ละ ๔๕ วัน)

๓.๒ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา (คำนวณจากเมนูอาหารโรงเรียนในแต่ละวันหรือสัปดาห์ว่าจะเพียงพอหรือไม่)

๓.๒.๑ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา ผลผลิตพืชรวมจำนวน ๑,๓๐๐ กิโลกรัมต่อปีการศึกษา

- โรงเรียน มีผลผลิตพืชเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปีการศึกษา โดยมีผลผลิตพืชจำนวน ๑๕๔ กิโลกรัม/เดือนวัน (ประเภทพืชผัก ได้แก่ ผักบุ้ง ผักสวนครัว คื่นห่าน กวางตุ้ง)

๓.๒.๑ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา ผลผลิตเนื้อสัตว์ หรือไข่ (โปรตีน) รวมจำนวน ๑,๐๔๐ กิโลกรัมต่อปีการศึกษา

- โรงเรียน มีผลผลิตประเภทเนื้อสัตว์ ไม่เพียงพอ ต่อการบริโภคตลอดปีการศึกษา เนื่องจากไม่มีการเลี้ยงสัตว์จำพวกไก่ไข่, หมู วิธีแก้ไข คือ จัดหาเพิ่มเติม ในปีการศึกษา ๒๕๖๘ ได้รับสนับสนุนไก่ไข่ ๕๐ ตัว

ส่วนที่ ๔ การขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือนของหมู่บ้าน เช่น นักเรียนมีการนำความรู้ไปปฏิบัติต่อบ้านของตนเอง หรือมีการขยายผลกับชุมชนในพื้นที่

๔.๑ การขยายผลที่บ้านของนักเรียน

นักเรียนจำนวน ๕ ราย ที่นำการเกษตรไปปฏิบัติต่อบ้านของตนเอง

๔.๒ กิจกรรมด้านการเกษตรที่ทำขยายผลสู่ครัวเรือน ด้านการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือกิจกรรมต่างๆ ตามความต้องการ ความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่และบริบทของสังคม

กิจกรรมที่ ๑ การป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานและการทำน้ำหมักไล่แมลง ขยายผลได้ ๕ ราย

กิจกรรมที่ ๒ สุขอนามัยในการแปรรูปและถนอมอาหาร ขยายผลได้ ๕ ราย

กิจกรรมที่ ๓ การแปรรูปและถนอมอาหาร ขยายผลได้ ๕ ราย

๔.๓ การขยายผลกับชุมชน

ชื่อหมู่บ้าน ...บ้านท่ากุ่ม

๔.๔ การส่งเสริมเพื่อขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ชุมชน ด้านการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตามความต้องการ ความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่และบริบทของสังคม

กิจกรรมที่ ๑ การป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานและการทำน้ำหมักไล่แมลง ขยายผลได้ ๓ ราย

กิจกรรมที่ ๒ สุขอนามัยในการแปรรูปและถนอมอาหาร ขยายผลได้ ๗ ราย

กิจกรรมที่ ๓ การแปรรูปและถนอมอาหาร ขยายผลได้ ๕ ราย

๔.๕ การวัดความรู้ด้านการเกษตร การขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือน เช่น นักเรียนมีการนำความรู้ไปปฏิบัติต่อบ้านของตนเอง หรือมีการขยายผลครอบครัว หรือชุมชนในพื้นที่หรือไม่

- นักเรียนที่นำความรู้ด้านการเกษตร การขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือน จำนวน ๗ คน

- นักเรียนที่ไม่ได้ขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือน จำนวน ๓ คน

๔.๕.๑ ประเมินนักเรียน หลังการนำความรู้ด้านการเกษตรไปใช้ที่บ้าน สัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน) ความรู้ด้านทักษะด้านการเกษตร จากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๐ คน

พบว่า ผู้ปกครองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ร้อยละ ๑๐๐ มีผลความพึงพอใจมากที่สุดในการเข้าร่วมกิจกรรม ๑. เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ๒. มีความเข้าใจเรื่องการเตรียมพื้นที่ในการปลูกผัก ๓. มีความเข้าใจเรื่องการเพาะกล้าการปลูกผักการดูแลผัก ๔. มีความรู้ในการจัดการศัตรูพืชมากขึ้น ๕. มีความรู้การปรับปรุงบำรุงดิน/การทำปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยอินทรีย์

ระดับคะแนนวัดความพึงพอใจ

คะแนน ๑ = มีความพึงพอใจน้อยที่สุด, คะแนน ๒ = มีความพึงพอใจน้อย, คะแนน ๓ = มีความพึงพอใจปานกลาง, คะแนน ๔ = มีความพึงพอใจมาก และ คะแนน ๕ = มีความพึงพอใจมากที่สุด

ส่วนที่ ๕ แนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน

๕.๑.๑ การขับเคลื่อนการดำเนินงานครูที่ปรึกษาโครงการ

ครูที่ปรึกษาใช้กลไก/กิจกรรมการเกษตรของโรงเรียนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เพื่อให้นักเรียน และครู มีส่วนร่วมในการจัดทำแปลงผลิตพืชของโรงเรียน นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นต้น รวมทั้งมีการประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน กรมประมง สปก. เป็นต้น เพื่อให้มีแนวทางการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งภาคเอกชน เช่น ในช่วงที่ผ่านมาโรงเรียนขาดแคลนปุ๋ยในการบำรุงพืชผัก กรมส่งเสริมการเกษตรสนับสนุนซีโกแกลบ สปก.สนับสนุนงบประมาณในการทำปุ๋ยหมักเติมอากาศ และภาคเอกชนสนับสนุนความรู้ในการจัดทำปุ๋ยหมักเติมอากาศ กรมพัฒนาที่ดินสนับสนุนปุ๋ยอินทรีย์ และความรู้ด้านดินและปุ๋ย เป็นต้น

๕.๑.๒ การขับเคลื่อนการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตร

เจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตร มีการใช้ ๑) ระบบส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบ (Training and Visit System : T & V System) เป็นแนวทางในการทำงานส่งเสริมการเกษตร ๒) การทำงานแบบบูรณาการร่วมกัน จากที่ผ่านมาได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น สำนักงานประมงจังหวัด สนับสนุนพันธุ์ปลา สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัดตราด สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น ๓) ส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทำอาหาร และจัดการระบบต่างๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๕.๒ ผลลัพธ์ที่ได้รับการเข้าร่วมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของนักเรียน

๑) ผลลัพธ์เชิงปริมาณ

๑.๑) ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน ๑๒ ราย ได้รับความรู้ด้านวิชาการ และฝึกทักษะในหลักสูตร เช่น หลักสูตรการทำเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และปลอดภัยต่อผู้บริโภค การผลิตและเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืช การป้องกันและกำจัดโรคแมลงศัตรูพืชแบบผสมผสาน การแปรรูปถนอมอาหารจากผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

๑.๒) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน มีการทำแปลงเกษตรเพื่อผลิตพืชที่ปลอดภัยสำหรับเป็นอาหารกลางวันแก่นักเรียนได้เพียงพอตลอดปีการศึกษา

๒) ผลลัพธ์เชิงคุณภาพ

โรงเรียนมีองค์ความรู้ ทักษะด้านการเกษตร เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครอง ทั้งด้านวิชาการและการฝึกปฏิบัติ ผลผลิตพืชจากแปลงเกษตรที่ผลิตได้ในโรงเรียนเพียงพอและต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา นักเรียนได้บริโภคผักและผลไม้ที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ผลผลิตมีความปลอดภัย

๕.๓) ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในปีการศึกษาที่ผ่านมา

- ปัญหาร้ายพิบัติ (วาตภัย) ส่งผลกระทบต่อโรงเรียนปลูกผัก โดยในปีการศึกษา ๒๕๖๗ ได้รับความเสียหายจากวาตภัยและขาดแคลนงบประมาณในการซ่อมบำรุง

- ปัญหาโรคและแมลง ส่งผลกระทบต่อผลผลิตด้านการเกษตรที่นำไปประกอบอาหารกลางวัน

๕.๔) ข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในปีการศึกษาที่ผ่านมาให้ประสบความสำเร็จ

- หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรให้การสนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการซ่อมบำรุงโรงเรียนในกรณีประสบภัยธรรมชาติ
- ส่งเสริมการผลิตน้ำหมักสมุนไพรเพื่อป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช

๓.๕ สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก

จังหวัดนครนายก มีโรงเรียนดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จำนวน ๒๐ โรงเรียน

สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก ได้ขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน มาจนถึงปัจจุบัน และได้คัดเลือกโรงเรียนที่ดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันที่มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถเป็นโรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร นำร่องเป็นต้นแบบโรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในพื้นที่ คือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลสถานศึกษา

- ๑.๑ ชื่อสถานศึกษา โรงเรียนวัดหุบเมย
- ๑.๒ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก
- ๑.๓ ที่ตั้ง ๑๐/๓ หมู่ ๕ ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก
- ๑.๔ ก่อตั้งโรงเรียน ๑๔ มิถุนายน ๒๕๒๒
- ๑.๕ จำนวนนักเรียนรวม ๔๑ คน เป็นชาย ๑๗ คน หญิง ๒๔ คน
จำนวนครู (ทั้งหมด) ๔ คน
- ๑) ชื่อ-นามสกุล ครูที่ดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน/ที่ปรึกษากลุ่มยุวเกษตรกร
นางสาวสุจิตรา กองจันดา และนายภานุพงศ์ บุญยีน
- ๒) อาชีพส่วนใหญ่ของผู้ปกครองนักเรียน อาชีพรับจ้าง

ส่วนที่ ๒ การถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร

- ๒.๑ โรงเรียนมีหลักสูตร เศรษฐกิจพอเพียง เลี้ยงชีพยั่งยืน
- ๒.๒ ผลการวัดความรู้ ก่อน - หลัง การได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร ตามข้อ ๒.๑ (นักเรียน จำนวน ๑๔ ราย)

พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ มีความรู้ หลักสูตร เศรษฐกิจพอเพียง เลี้ยงชีพยั่งยืน ร้อยละ ๔๓.๒๑ และหลังร่วมกิจกรรม นักเรียนมีความรู้ เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๘๔.๒๙

ส่วนที่ ๓ กิจกรรมส่งเสริมการจัดทำแปลงผลิตพืชในโรงเรียน

- ๓.๑ พื้นที่การทำกิจกรรมจัดทำแปลงผลิตพืชในโรงเรียน รวมทั้งหมด ๒ ไร่ ประกอบด้วย

- ๑) ปลูกพืชผัก พื้นที่ ๒ งาน เช่น ผักบุ้ง กวางตุ้ง วอเตอร์เครส กุยช่าย จิงจูฉ่าย คะน้า สลัด ต้นหอม ผักชี ผักกาด
- ผักเถาเลื้อย / ผักเถาเครือ พื้นที่ ๒ งาน หรือก่อดัน เช่น บวบงู ฟัก บวบยาวพื้นบ้าน น้ำเต้า ฟักทอง ถั่วพู ถั่วฝักยาว
- พื้นที่ปลูกถั่วเมล็ดแห้ง (ถั่วมี) เช่น
- การเพาะเห็ด นางฟ้า จำนวน ๒๕๐ ก้อน
- นาข้าว พันธุ์ กข ๘๕ พื้นที่รวม ๕ แปลง

- กิจกรรม อื่นๆ (ถ้ามี) การเพาะเลี้ยงเห็ดนางฟ้า

๒) ปลูกไม้ผล (ถ้ามี) พื้นที่ ๒ งาน เช่น มะยงชิด ฝรั่ง มะยม มัลเบอร์รี่ กระท้อน เงาะ ลองกอง ชมพู่อโวคาโด ส้มโอ ลำไยคริสตัล เซอร์ฮวาน ทับทิม .

๓) ปศุสัตว์ ๔ ชนิด เช่น การเลี้ยงไก่ไข่อารมณ์ดี	๔๕	ตัว
การเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์	๑,๔๐๐	ตัว
การเลี้ยงหอยเชอรี่	๑๖	บ่อ
การเลี้ยงชันโรง	๑๒	รัง

๔) กิจกรรม การปรับปรุงบำรุงดิน/การทำปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น การทำปุ๋ยหมักแบบไม่พลิกกลับกอง การทำจุลินทรีย์สังเคราะห์แสง การทำจุลินทรีย์น้ำขาวข้าว

๓.๒ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา (คำนวณจากเมนูอาหารของโรงเรียนในแต่ละวันหรือสัปดาห์ ว่าจะเพียงพอหรือไม่)

๓.๒.๑ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา ผลผลิตพืช จำนวน ๒,๑๑๒ กิโลกรัมต่อปีการศึกษา

- โรงเรียน มีผลผลิตพืช เพียงพอต่อการบริโภค จำนวน ๑๗๖ กิโลกรัม/เดือน

๓.๒.๒ ความต้องการอาหารของโรงเรียนในปีการศึกษา ผลผลิตเนื้อสัตว์ หรือไข่ (โปรตีน) จำนวน ๑,๓๒๐ กิโลกรัมต่อปีการศึกษา

- โรงเรียน มีผลผลิตประเภทเนื้อสัตว์ เพียงพอต่อการบริโภค จำนวน ๑๑๐ กิโลกรัม/เดือน

ส่วนที่ ๔ การขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือนของหมู่บ้าน เช่น นักเรียนมีการนำความรู้ไปปฏิบัติต่อบ้านของตนเอง หรือมีการขยายผลกับชุมชนในพื้นที่

๔.๑ การขยายผลที่บ้านของนักเรียน

นักเรียนจำนวน ๑๔ ราย ที่นำการเกษตรไปปฏิบัติต่อบ้านของตนเอง

๔.๒ กิจกรรมด้านการเกษตรที่ทำขยายผลสู่ครัวเรือน ด้านการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือกิจกรรมต่างๆ ตามความต้องการ ความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่และบริบทของสังคม

กิจกรรมที่ ๑ ปลูกพืชผัก ๑๑ ราย

กิจกรรมที่ ๒ ปลูกผลไม้ ๑๓ ราย

กิจกรรมที่ ๓ เลี้ยงไก่ ๑๐ ราย

กิจกรรมที่ ๔ เลี้ยงปลา ๗ ราย

กิจกรรมที่ ๕ ทำปุ๋ยหมัก ๒ ราย

กิจกรรมที่ ๖ ทำจุลินทรีย์สังเคราะห์แสง ๑ ราย

๔.๓ การขยายผลกับชุมชน

ชื่อหมู่บ้าน หุบเมย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ

๔.๔ การส่งเสริมเพื่อขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ชุมชน ด้านการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือกิจกรรมต่างๆ ตามความต้องการ ความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่และบริบทของสังคม

กิจกรรมที่ ๑ เศรษฐกิจพอเพียง ขยายผล จำนวน ๑,๘๐๐ ราย

๔.๕ การวัดความรู้ด้านการเกษตร การขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือน เช่น นักเรียน มีการนำความรู้ไปปฏิบัติต่อบ้านของตนเอง หรือมีการขยายผลครอบครัว หรือชุมชนในพื้นที่หรือไม่

- นักเรียนที่นำความรู้ด้านการเกษตร การขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือนจำนวน ๑๓ คน
- นักเรียนที่ไม่ได้ขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ระดับครัวเรือน จำนวน ๑ คน

๑) แบบประเมินของนักเรียน หลัง การนำความรู้ด้านการเกษตรไปใช้ที่บ้าน สัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน)
 ความรู้ด้านทักษะด้านการเกษตร *สัมภาษณ์นักเรียนที่เป็นสมาชิกโครงการอาหารกลางวัน จำนวน ๑๓ คน

- พบว่า ผู้ปกครองของนักเรียน ร้อยละ ๗๑.๔๓ มีผลความพึงพอใจมากที่สุด ในการเข้าร่วมกิจกรรม เรื่อง การเตรียมพื้นที่ในการปลูกผักและมีความรู้การปรับปรุงบำรุงดิน/การทำปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยอินทรีย์ มีความรู้ในการ

จัดการศัตรูพืชมากขึ้น และ ผู้ปกครองของนักเรียน ร้อยละ ๒๘.๕๗ มีผลความพึงพอใจมาก ในการเข้าร่วม ๓ กิจกรรมดังกล่าว

- พบว่า ผู้ปกครองนักเรียน ร้อยละ ๘๕.๗๑ มีผลความพึงพอใจมากที่สุด ในการเข้าร่วมกิจกรรม เรื่อง เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และมีความเข้าใจเรื่องการเพาะกล้าการปลูกผักการดูแลผัก และผู้ปกครองนักเรียน ร้อยละ ๑๔.๒๙ มีผลความพึงพอใจมาก ในการเข้าร่วม ๒ กิจกรรมดังกล่าว

ระดับคะแนนวัดความพึงพอใจ

คะแนน ๑ = มีความพึงพอใจน้อยที่สุด, คะแนน ๒ = มีความพึงพอใจน้อย, คะแนน ๓ = มีความพึงพอใจปานกลาง, คะแนน ๔ = มีความพึงพอใจมาก และ คะแนน ๕ = มีความพึงพอใจมากที่สุด

ส่วนที่ ๕ แนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน

๕.๑ การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน

๕.๑.๑ การขับเคลื่อนการดำเนินงานครูที่ปรึกษาโครงการ

ครูที่ปรึกษาโครงการดำเนินการโดยใช้กิจกรรม หลักการมีส่วนร่วม โดยใช้ “HUGNA MODEL” ด้วยการร่วมมือจากทุกภาคีเครือข่าย ในการร่วมมือกันทำกิจกรรมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

๕.๑.๒ การขับเคลื่อนการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตร

เจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตร มีการใช้ ๑) ระบบส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบ (Training and Visit System : T & V System) เป็นแนวทางในการทำงานส่งเสริมการเกษตร ๒) การทำงานแบบบูรณาการร่วมกัน จากที่ผ่านมาได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น สำนักงานประมงจังหวัดนครนายก สนับสนุนพันธุ์ปลา สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก สำนักงานสหกรณ์จังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครนายก สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น ๓) ส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทำอาหาร และจัดการระบบต่างๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๕.๒ ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของนักเรียน

๑) ผลลัพธ์เชิงปริมาณ

๑.๑) ผลผลิตที่ได้รับเพียงพอต่อการบริโภคในโครงการอาหารกลางวัน

๑.๒) นักเรียน สามารถขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ครัวเรือน ๑๔ ครอบครัวและขยายผลสู่ชุมชน จำนวน ๑๘๐๐ รายและ ขยายผล

๒) ผลลัพธ์เชิงคุณภาพ

๒.๑) นักเรียนได้รับประทานพืชผัก ผลไม้อินทรีย์ ซึ่งดีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

๓) ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในปีการศึกษาที่ผ่านมา

๓.๑) บุคลากรมีน้อย ทำให้อาจจะดูแลกิจกรรมการเกษตรไม่ทั่วถึง

๓.๒) ปริมาณน้ำฝนมาก ทำให้เกิดเชื้อราในดิน วัชพืชมาก

๔) ข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในปีการศึกษาที่ผ่านมาให้ประสบความสำเร็จ

- ใช้หลักการมีส่วนร่วมจากทุกภาคีเครือข่าย

- ใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มา และน้ำปูนใสในการกำจัดเชื้อรา

- กำจัดวัชพืชโดยการถอน

๔. รวบรวม ตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการรวบรวม ตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่เกี่ยวข้องกับ การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก โดยให้สอดคล้องกับแบบจัดเก็บข้อมูลการดำเนินงานโครงการฯ

๕. วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis ปรากฏผลดังนี้

จุดแข็ง (Strengths)

๑. นักเรียนที่มีโภชนาการที่ดีขึ้น มีน้ำหนักและสุขภาพอยู่ในเกณฑ์ปกติเพิ่มขึ้น

๒. เจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมการเกษตร และครู มีองค์ความรู้ที่หลากหลาย และสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ดี

๓. ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ดำเนินงานร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ

๔. ครู นักเรียน และผู้ปกครอง มีทักษะความรู้ทางด้านการเกษตร เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในครัวเรือน และขยายผลสู่ชุมชน

๕. โรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ นำร่องและขยายผลเป็นต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน มีการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ทักษะด้านเกษตร ผลผลิตพืชจากแปลงเกษตรที่ผลิตได้ในโรงเรียนเพียงพอและต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา นักเรียนได้บริโภคผักและผลไม้ที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ผลผลิตมีความปลอดภัย

๖. ครู นักเรียน และผู้ปกครอง สามารถนำความรู้ ทักษะด้านเกษตร ไปปรับใช้ในครัวเรือน และขยายผลสู่ชุมชนในพื้นที่

๗. บูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันให้มีประสิทธิภาพ

จุดอ่อน (Weaknesses)

๑. มีการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันบ่อยครั้ง ทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง
๒. เจ้าหน้าที่ที่นําส่งเสริมการเกษตร ในพื้นที่มีการกิจที่ต้องทำมาก ไม่ค่อยมีเวลาเข้าไปส่งเสริม หรือให้คำแนะนำกิจกรรมอย่างใกล้ชิด
๓. ครู ดูแลกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากครูมีภาระงานมาก ไม่มีเวลาควบคุม หรือให้คำแนะนำกิจกรรมอย่างใกล้ชิด
๔. นักเรียนบางส่วน ยังไม่เห็นถึงความสำคัญของกิจกรรมในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

โอกาส (Opportunities)

๑. โรงเรียนสามารถลดค่าใช้จ่ายอาหารกลางวันของโรงเรียน โดยใช้ผลผลิตจากกิจกรรมการเกษตร และขายผลผลิตการเกษตร สร้างรายได้เข้าโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
๒. ปัจจุบันมีเทคโนโลยีสมัยใหม่มากขึ้น ทำให้สามารถเรียนรู้และสืบค้นข้อมูลได้ง่ายขึ้น และมีช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย
๓. มีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ด้านการเกษตร
๔. ปัจจุบันมีแหล่งทุน/กองทุนที่พร้อมสนับสนุนกิจกรรมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันที่หลากหลาย และสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น
๕. มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก

อุปสรรค (Threats)

๑. ปัญหาโรคและแมลง ส่งผลกระทบต่อผลผลิตด้านการเกษตรที่นำไปประกอบอาหารกลางวัน
๒. การดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ต้องใช้ระยะเวลา และการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
๓. การดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ต้องใช้ งบประมาณ และการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
๔. มีบางโรงเรียน ผลผลิตในแปลงเกษตรไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงอาหาร เนื่องจากจำนวนนักเรียนค่อนข้างจำนวนมาก และพื้นที่การปลูกน้อย

ตารางที่ ๑ : การวิเคราะห์ SWOT Analysis ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันฯ ในภาคตะวันออก สามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวมากำหนดแนวทางการพัฒนาผ่าน โดยใช้วิธี TOWS Matrix ดังนี้

ยุทธศาสตร์เชิงรุก (SO) ๑. โรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ นำร่องและขยายผลเป็นต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน สามารถลดค่าใช้จ่ายอาหารกลางวันของโรงเรียน โดยใช้ผลผลิตจากกิจกรรมการเกษตร และขายผลผลิตการเกษตร สร้างรายได้เข้าโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ๒. บูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันให้มีประสิทธิภาพ ๓. หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ร่วมกับครู นักเรียน และผู้ปกครอง ให้สามารถนำความรู้ ทักษะด้านเกษตร ไปปรับใช้ในครัวเรือน และขยายผลสู่ชุมชน	ยุทธศาสตร์เชิงพัฒนา (WO) ๑. จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน กิจกรรมด้านเกษตร ระบบออนไลน์ทำให้สามารถเรียนรู้และสืบค้นข้อมูลได้ง่ายขึ้น ๒. โรงเรียนขยายผลผลิตการเกษตร สร้างรายได้เข้าโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันผ่านทางช่องทางออนไลน์ เช่น Facebook โรงเรียน ๓. ประชาสัมพันธ์หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ด้านการเกษตร โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
ยุทธศาสตร์เชิงรับ (ST) ๑. สร้างภาคีเครือข่ายกองทุน/แหล่งทุนสำหรับสนับสนุนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันเพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ๒. สร้างแรงจูงใจในการขับเคลื่อนงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันให้กับเจ้าหน้าที่ ครูที่ปรึกษาและนักเรียน ๓. เจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมการเกษตร และครู เป็นวิทยากรให้ความรู้ ปัญหาโรคและแมลง ที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตด้านการเกษตร และแนะนำแก้ไขปัญหาต่อไป	ยุทธศาสตร์เชิงถอย (WT) ๑. สร้างความเข้าใจให้กับเจ้าหน้าที่ ครูที่ปรึกษา และนักเรียน ให้เห็นถึงความสำคัญของการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ๒. สร้างความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมโครงการร่วมกับทุกภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันให้มีประสิทธิภาพ

แนวความคิดในการพัฒนางาน

จากการนำ TOWS Matrix มาวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำมาใช้ในการหาแนวทางการส่งเสริมการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันฯ ในภาคตะวันออก ได้ดังนี้

๑. โรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ นำร่องและขยายผลเป็นต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน สามารถลดค่าใช้จ่ายอาหารกลางวันของโรงเรียน โดยใช้ผลผลิตจากกิจกรรมการเกษตร และขายผลผลิตการเกษตร สร้างรายได้เข้าโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

๒. บูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันให้มีประสิทธิภาพ

๓. หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ร่วมกับครู นักเรียน และผู้ปกครอง ให้สามารถนำความรู้ ทักษะด้านเกษตร ไปปรับใช้ในครัวเรือน และขยายผลสู่ชุมชน

๔. จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน กิจกรรมด้านเกษตร ระบบออนไลน์ ทำให้สามารถเรียนรู้และสืบค้นข้อมูลได้ง่ายขึ้น

๕. โรงเรียนขยายผลผลิตการเกษตร สร้างรายได้เข้าโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันผ่านทางช่องทางออนไลน์ เช่น Facebook โรงเรียน

๖. ประชาสัมพันธ์หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ด้านการเกษตร โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

๗. สร้างภาคีเครือข่ายกองทุน/แหล่งทุนสำหรับสนับสนุนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

๘. สร้างแรงจูงใจในการขับเคลื่อนงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันให้กับเจ้าหน้าที่ ครูที่ปรึกษา และนักเรียน

๙. เจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตร และครู เป็นวิทยากรให้ความรู้ ปัญหาโรคและแมลง ที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตการเกษตร และแนะนำแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว

บทที่ ๔

แนวทางการพัฒนางานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันฯ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เหมาะสม

จากการสังเคราะห์และกำหนดแนวทางการพัฒนาโดยใช้ TOWS Metrix ผู้ศึกษาจึงสรุปการดำเนินการที่สามารถนำมาใช้ในการหาแนวทางการส่งเสริมการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันฯ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการ ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ปี ๒๕๖๘ ที่ผู้จัดทำออกแบบฟอร์มในการจัดเก็บเพื่อรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงาน การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แจ้งให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของจังหวัดและอำเภอ ดำเนินการ เพื่อหาแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันฯ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานให้เป็นที่ปรากฏต่อสาธารณชนต่อไป โดยมีการดำเนินการ ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ต้นทาง (Upstream) การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ในการนำหลักการ แนวทางการพัฒนาไปใช้ประโยชน์

๑. วางแผนการจัดเก็บข้อมูล และวิเคราะห์เครื่องมือการเก็บข้อมูล

๑.๑ เป้าหมายในการดำเนินการ

โรงเรียนที่ดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดำเนินการในพื้นที่ ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัด จันทบุรี จังหวัดตราด จังหวัดสระแก้ว จังหวัดนครนายก และจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๕ โรงเรียน

๑.๒ วางแผนการจัดเก็บข้อมูลเพื่อหาแนวทาง การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร่วมกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันระดับจังหวัดและอำเภอ

๑.๓ ดำเนินการออกแบบ แบบจัดเก็บข้อมูลการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ปี ๒๕๖๘ ที่ผู้จัดทำออกแบบฟอร์มในการจัดเก็บเพื่อรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงาน การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ส่วนที่ ๒ กลางทาง (Midstream) ค้นหาเทคนิค แนวทาง หรือกระบวนการ แนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของการพัฒนางานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันฯ

แจ้งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของจังหวัด ดำเนินการคัดเลือกโรงเรียนที่ดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ จังหวัดละ ๑ โรงเรียน ที่มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถเป็นต้นแบบโรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันได้ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน เผยแพร่ผลงานให้ปรากฏต่อสาธารณชน เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร โดยที่ครู นักเรียน และผู้ปกครอง สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในครัวเรือน และขยายผลสู่ชุมชนในพื้นที่

แบบจัดเก็บข้อมูลการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ปี ๒๕๖๘

แบบจัดเก็บข้อมูล การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

โรงเรียนต้นแบบของจังหวัด ..... (จังหวัดคัดเลือกโรงเรียนต้นแบบจังหวัดละ 1 ร.)

ผู้สำรวจแบบสำรวจข้อมูล ๑. ที่ปรึกษาคุณครู (ชื่อ-นามสกุล.....)
๒. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (ชื่อ-นามสกุล.....)

วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เผยแพร่ผลงานให้ปรากฏต่อสาธารณชน (นำร่องโรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร)

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลสถานศึกษา

๑.๑ ชื่อสถานศึกษา .....

๑.๒ สังกัด .....

๑.๓ ที่ตั้ง .....

๑.๔ ก่อตั้งโรงเรียน .....

๑.๕ จำนวนนักเรียนรวม ..... คน เป็นชาย..... คน หญิง..... คน

จำนวนครู (ทั้งหมด)..... คน

๑) ชื่อ-นามสกุล ครูที่ดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน/ที่ปรึกษากลุ่มคุณครู

.....

๒) อาชีพส่วนใหญ่ของผู้ปกครองนักเรียน

.....

ส่วนที่ ๒ การถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร

๒.๑ หลักสูตร - เนื้อหา ตามความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่ บริบทของสังคม และตรงตามความต้องการของโรงเรียน (ที่อาจารย์สอน หรือปฏิบัติร่วมกับนักเรียน)

หลักสูตร..... (โปรดระบุ)

หลักสูตร..... (โปรดระบุ)

หลักสูตร..... (โปรดระบุ)

หลักสูตร..... (โปรดระบุ)

หลักสูตร..... (โปรดระบุ)

๒.๒ ผลการเรียนรู้ ก่อน - หลัง การได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร ตามข้อ ๒.๑

ความรู้ทางด้านการเกษตร และ อื่น ๆ	ผลการวัดความรู้ (คิดเป็นร้อยละ)		หมายเหตุ
	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	หลังเข้าร่วมโครงการ	
หลักสูตร			(ระบุจำนวนผู้สำรวจด้วย)
หลักสูตร			(ระบุจำนวนผู้สำรวจด้วย)
หลักสูตร			(ระบุจำนวนผู้สำรวจด้วย)
หลักสูตร			(ระบุจำนวนผู้สำรวจด้วย)
สรุป (เฉลี่ย)			

ส่วนที่ ๓ ปลายทาง (Downstream) การติดตามประเมินผล ถอดบทเรียน

วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันฯ ในภาคตะวันออก สามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวมากำหนดแนวทางการพัฒนาผ่าน โดยใช้วิธี TOWS Matrix

แนวความคิดในการพัฒนางาน

จากการนำ TOWS Matrix มาวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำมาใช้ในการหาแนวทางการส่งเสริม การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันฯ ในภาคตะวันออก ได้ดังนี้

๑. โรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ นำร่องและขยายผลเป็นต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ ในการดำเนินงาน สามารถลดค่าใช้จ่ายอาหารกลางวันของโรงเรียน โดยใช้ผลผลิตจากกิจกรรมการเกษตร และขาย ผลผลิตการเกษตร สร้างรายได้เข้าโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
๒. บูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ เกษตรเพื่ออาหารกลางวันให้มีประสิทธิภาพ
๓. หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ร่วมกับครู นักเรียน และ ผู้ปกครอง ให้สามารถนำความรู้ ทักษะด้านเกษตร ไปปรับใช้ในครัวเรือน และขยายผลสู่ชุมชน
๔. จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน กิจกรรมด้านเกษตร ระบบออนไลน์ ทำให้ สามารถเรียนรู้และสืบค้นข้อมูลได้ง่ายขึ้น
๕. โรงเรียนขายผลผลิตการเกษตร สร้างรายได้เข้าโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันผ่านทางช่องทาง ออนไลน์ เช่น Facebook โรงเรียน
๖. ประชาสัมพันธ์หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ด้านการเกษตร โครงการเกษตร เพื่ออาหารกลางวัน
๗. สร้างภาคีเครือข่ายกองทุน/แหล่งทุนสำหรับสนับสนุนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างต่อเนื่อง
๘. สร้างแรงจูงใจในการขับเคลื่อนงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันให้กับเจ้าหน้าที่ ครูที่ปรึกษา และ นักเรียน
๙. เจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมการเกษตร และครู เป็นวิทยากรให้ความรู้ ปัญหาโรคและแมลง ที่ส่งผลกระทบต่อ ผลผลิตการเกษตร และแนะนำแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว

บทที่ ๕ การอภิปรายผล

แนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน

๑. การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน

**๑.๑ แนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน
(ครูที่ปรึกษาโครงการ) ภาพรวมจาก ๕ โรงเรียน ใช้แนวทางการดำเนินงาน ดังนี้**

๑) แนวทางพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนหลักในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ - ดำเนินกิจกรรมเกษตรแบบบูรณาการ ได้แก่ การปลูกผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงสัตว์ปีก การประมงได้แก่ การเลี้ยงปลาหมอและปลาดุกและปลากินพืช การเพาะเห็ด การทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อใช้ในโรงเรียนและลดค่าใช้จ่ายในการจัดหาวัตถุดิบในการประกอบอาหารกลางวัน - ใช้พื้นที่ภายในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยแบ่งพื้นที่สำหรับกิจกรรมการเกษตร เช่น แปลงปลูกผัก แปลงไม้ผล แปลงไม้ยืนต้น และบ่อเลี้ยงปลา - ส่งเสริมการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริงในรายวิชาและกิจกรรมยุวเกษตรกร โดยมีครูและเจ้าหน้าที่เกษตรในพื้นที่เป็นที่ปรึกษา - ส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้กลับไปใช้ที่บ้านของตนเอง และขยายผลสู่ครอบครัวและชุมชน

๒) ดำเนินการโดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมยุวเกษตรกร และกิจกรรมต่าง ๆ โดยร่วมลงมือปฏิบัติจริง นักเรียนลงมือทำมีส่วนร่วมพร้อมกันกับครู จัดทำแปลงผลิตพืช ปุ๋ยหมัก น้ำหมัก และการจัดการแปลง พร้อมทั้งร่วมมือกับหน่วยงานราชการ ประสานติดต่อกับหน่วยงาน เพื่อให้มีการพัฒนาร่วมกัน

๓) ดำเนินการโดยใช้กิจกรรม หลักการมีส่วนร่วม โดยใช้ “HUGNA MODEL” ด้วยความร่วมมือจากทุกภาคีเครือข่าย ในการร่วมมือกันทำกิจกรรมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

๔) ครูที่ปรึกษาใช้กลไก/กิจกรรมการเกษตรของโรงเรียนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เพื่อให้นักเรียนและครู มีส่วนร่วมในการจัดทำแปลงผลิตพืชของโรงเรียน นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นต้น รวมทั้งมีการประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน กรมประมง สปก. เป็นต้น เพื่อให้มีแนวทางการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งภาคเอกชน เช่น ในช่วงที่ผ่านมาโรงเรียนขาดแคลนปุ๋ยในการบำรุงพืชผัก กรมส่งเสริมการเกษตรสนับสนุนซีโก้แกลบ สปก.สนับสนุนงบประมาณในการทำปุ๋ยหมักเติมอากาศ และภาคเอกชนสนับสนุนความรู้ในการจัดทำปุ๋ยหมักเติมอากาศ กรมพัฒนาที่ดินสนับสนุนปุ๋ยอินทรีย์ และความรู้ด้านดินและปุ๋ย เป็นต้น

๑.๒ แนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน (เจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตร) ใช้แนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

- ๑) ระบบส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบ (Training and Visit System : T & V System) เป็นแนวทางในการทำงานส่งเสริมการเกษตร
- ๒) ใช้กระบวนการทำงานแบบบูรณาการ โดยจะเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรภายนอก ภาครัฐและเอกชน ร่วมในการวางแผน สนับสนุนกิจกรรมโครงการ และดำเนินงานให้สำเร็จ
- ๓) ส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการ เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทำอาหาร และจัดการระบบต่างๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
- ๔) กระบวนการโรงเรียนเกษตรกร คือ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้เรียน (นักเรียน) เป็นผู้ออกแบบ กิจกรรมที่สนใจเรียนรู้ด้วยตัวเอง โดยเจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตรจะคอยสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ สื่อในการจัดกิจกรรมของนักเรียน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. มีคู่มือผลงานวิชาการ เรื่อง การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก เผยแพร่ผลงาน ให้ปรากฏต่อสาธารณชน
๒. โรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวันต้นแบบ ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตาม พระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาคตะวันออก เป็นแหล่งเรียนรู้ และฝึกฝนทักษะด้านการเกษตร มีการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ โดยที่ครู นักเรียน และผู้ปกครอง สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในครัวเรือน และขยายผลสู่ชุมชนในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กรมอนามัย เรื่อง การส่งเสริม โภชนาการเด็กวัยเรียน ระบบสอนออนไลน์ : <https://mooc.anamai.moph.go.th>

กรมการพัฒนาชุมชน. ๒๕๔๙. เกร็ดความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร :
สำนักส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.

จินตวีร์ เกษมสุข. ๒๕๕๖. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. ๒๕๓๘. การมีส่วนร่วมหลักพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง. เชียงใหม่: สิริลักษณ์การพิมพ์
สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: <https://km.rdpb.go.th/>,
(สำนักงาน กปร.)

สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี. สำนักพระราชวัง สวนจิตรลดา

สุเมธ ตันติเวชกุล. ๒๕๔๒. การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพมหานคร
: พัฒนาชุมชน

สันติ ศรีสวนแดง และคณะ (๒๕๖๕) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เกษตรและสิ่งแวดล้อม
เพื่อโครงการอาหารกลางวัน ภายใต้ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย-โรงเรียนและชุมชน :

เกษม วัฒนชัย. ๒๕๔๘. การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเครือข่ายการศึกษา. เอกสารการ บรรยาย
: ศูนย์การศึกษาพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.

โครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี (คสธ.).
[https:// www.psproject.org](https://www.psproject.org)

ภาคผนวก

ตารางภาคผนวกที่ ๑ รายชื่อโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริฯ ที่กรมส่งเสริมการเกษตร ดำเนินการ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวน ๔๒ โรงเรียน ในพื้นที่ ๕ จังหวัด (โรงเรียน ตชด. จำนวน ๑๙ โรงเรียน และ โรงเรียน สพฐ. จำนวน ๒๓ โรงเรียน) รายละเอียด ดังนี้

ที่	จังหวัด	จำนวน	ชื่อโรงเรียน	สถานที่ตั้ง
๑	จันทบุรี	๖ โรงเรียน	๑. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านคลองแดง	หมู่ ๑๒ บ้านคลองแดง ต.พวา อ.แก้งหางแมว จ.จันทบุรี
			๒. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสิงคโปร์แอร์ไลน์ เฉลิมพระเกียรติ ๖ รอบ	หมู่ ๑๖ บ้านหนองบอน ต.ทุ่งขนาน อ.สอยดาว จ.จันทบุรี
			๓. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านบ่อชะอ้อม	หมู่ ๑๑ บ้านบ่อชะอ้อม ต.พวา อ.แก้งหางแมว จ.จันทบุรี
			๔. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหางแมว	หมู่ ๔ บ้านหางแมว ต.ขุนซ่อง อ.แก้งหางแมว จ.จันทบุรี
			๕. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านน้ำแดง	หมู่ ๖ บ้านน้ำแดง ต.บางชัน อ.ขลุง จ.จันทบุรี
			๖. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านคลองมะลิ ประเวศน์วิทยา	หมู่ ๘ บ้านคลองมะลิ ต.อ่างศิรี อ.มะขาม จ.จันทบุรี
๒	สระแก้ว	๑๑ โรงเรียน	๑. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านเขาสารภี	หมู่ ๓ บ้านเขาสารภี ต.ทับพริก อ.อรัญประเทศ จ.สระแก้ว
			๒. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านน้ำอ้อม	หมู่ ๑๐ บ้านน้ำอ้อม ต.เขาสามสืบ อ.เขาฉกรรจ์ จ.สระแก้ว
			๓. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านวังศรีทอง	หมู่ ๑๕ บ้านวังโพธิ์เงิน ต.วังสมบูรณ์ อ.วังสมบูรณ์ จ.สระแก้ว
			๔. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านทุ่งกบินทร์	หมู่ ๕ บ้านทุ่งกบินทร์ ต.วังใหม่ อ.วังสมบูรณ์ จ.สระแก้ว
			๕. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนการบินไทย	หมู่ ๙ บ้านการบินไทย ต.ไทรเดี่ยว อ.คลองหาด จ.สระแก้ว
			๖. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านคลองตะเคียนชัย	หมู่ ๕ บ้านคลองตะเคียนชัย ต.ทุ่งมหาเจริญ อ.วังน้ำเย็น จ.สระแก้ว
			๗. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนพิระยานุเคราะห์ฯ	หมู่ ๑๑ บ้านคลองชล ต.วังทอง อ.วังสมบูรณ์ จ.สระแก้ว
			๘. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนประชารัฐบำรุง ๑	หมู่ ๔ บ้านหนองหญ้าปล้อง ต.ป่าไร่ อ.อรัญประเทศ จ.สระแก้ว
			๙. โรงเรียนบ้านคลองเจริญสุข	หมู่ ๒ บ้านคลองเจริญสุข ต.วังทอง อ.วังสมบูรณ์ จ.สระแก้ว
			๑๐. โรงเรียนบ้านโคกน้อย	หมู่ ๔ บ้านโคกน้อย ต.วังทอง อ.วังสมบูรณ์ จ.สระแก้ว
			๑๑. โรงเรียนบ้านท่าผักชี	หมู่ ๖ บ้านท่าผักชี ต.พระเพลิง อ.เขาฉกรรจ์ จ.สระแก้ว
๓	ฉะเชิงเทรา	๓ โรงเรียน	๑. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนายาว	หมู่ ๑๙ บ้านนายาว ต.ท่ากระดาน อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา
			๒. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมัยยมพระราชทาน นายาว	หมู่ ๑๘ บ้านทุ่งเหียง ต.ท่ากระดาน อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา
			๓. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนาอีสาน (มูลนิธิสุมิตรเลิศสุมิตรกุลอุปถัมภ์)	หมู่ ๑๖ บ้านนาอีสาน ต.ท่ากระดาน อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา
๔	ตราด	๒ โรงเรียน	๑. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านท่ากุ่ม (มูลนิธิสุมิตรเลิศสุมิตรกุลอุปถัมภ์)	หมู่ ๓ บ้านท่ากุ่ม ต.ท่ากุ่ม อ.เมือง จ.ตราด
			๒. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านเขาตลาด (สาขาท่ากุ่ม)	หมู่ ๗ บ้านเขาตลาด ต.เทพนิมิต อ.เขาสมิง จ.ตราด

ตารางภาคผนวกที่ ๑ รายชื่อโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริฯ ที่กรมส่งเสริมการเกษตร ดำเนินการ ในภาคตะวันออก มีจำนวน ๔๒ โรงเรียน ในพื้นที่ ๕ จังหวัด (โรงเรียน ตชด. จำนวน ๑๙ โรงเรียน และ โรงเรียน สพฐ. จำนวน ๒๓ โรงเรียน) (ต่อ)

ที่	จังหวัด	จำนวน	ชื่อโรงเรียน	สถานที่ตั้ง
๕	นครนายก	๒๐ โรงเรียน	๑. โรงเรียนวัดโยธีราษฎร์ศรัทธาราม	หมู่ ๔ บ้านคลองสะทอน ต.พรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก
			๒. โรงเรียนวัดเอี่ยมประดิษฐ์	หมู่ ๓ บ้านป่าसान ต.พรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก
			๓. โรงเรียนวัดธรรมปัญญา	หมู่ ๗ บ้านปากกระทุ่ม ต.พรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก
			๔. โรงเรียนวัดหนองเตยตั้งตรงจิตร ๘	หมู่ ๖ บ้านหนองเตย ต.พรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก
			๕. โรงเรียนวัดโคกลำดวน	หมู่ ๙ บ้านโคกลำดวน ต.พรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก
			๖. โรงเรียนวัดวังปลาจืด	หมู่ ๑๕ บ้านวังปลาจืด ต.พรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก
			๗. โรงเรียนวัดสันตยาราม	หมู่ ๑๒ บ้านหนองแสนตอ ต.พรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก
			๘. โรงเรียนวัดสุทธธรรมาราม	หมู่ ๑๓ บ้านจปร. ต.พรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก
			๙. โรงเรียนวัดเขาน้อย	หมู่ ๒ บ้านเขาน้อยพรหมณี ต.พรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก
			๑๐. โรงเรียนวัดท่าด่าน	หมู่ ๒ บ้านท่าด่าน ต.หินตั้ง อ.เมือง จ.นครนายก
			๑๑. โรงเรียนวัดท่าชัย	หมู่ ๔ บ้านท่าชัย ต.หินตั้ง อ.เมือง จ.นครนายก
			๑๒. โรงเรียนวัดหุบเมย	หมู่ ๕ บ้านหุบเมย ต.หินตั้ง อ.เมือง จ.นครนายก
			๑๓. โรงเรียนวัดวังยายฉิม	หมู่ ๖ บ้านวังยายฉิม ต.หินตั้ง อ.เมือง จ.นครนายก
			๑๔. โรงเรียนวัดพรหมณี	หมู่ ๙ บ้านพรหมณี ต.สาธิตา อ.เมือง จ.นครนายก
			๑๕. โรงเรียนวัดสมบุญสามัคคี	หมู่ ๑๐ บ้านปากช่อง ต.เขาพระ อ.เมือง จ.นครนายก
			๑๖. โรงเรียนวัดเกาะกระชาย	หมู่ ๓ บ้านเกาะกระชาย ต.เขาพระ อ.เมือง จ.นครนายก
			๑๗. โรงเรียนบ้านคลอง ๑๔	หมู่ ๓ บ้านคลอง ๑๔ ไต้แอน ต.ชุมพล อ.องครักษ์ จ.นครนายก
			๑๘. โรงเรียนวัดพลอยกระจ่างศรี	หมู่ ๑๑ บ้านพลอยกระจ่างศรี ต.บางสมบุญ อ.องครักษ์ จ.นครนายก
			๑๙. โรงเรียนบ้านหนองกันเกรา	หมู่ ๕ บ้านหนองกันเกรา ต.ศรีกะอาง อ.บ้านนา จ.นครนายก
			๒๐. โรงเรียนวัดเขาส่องกล้อง	หมู่ ๑๒ บ้านกะเหยิง ต.เขาเพิ่ม อ.บ้านนา จ.นครนายก

ภาพกิจกรรม การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ภาพกิจกรรม ที่ ๑ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านคลองมะลิประเวศน์วิทยา อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ภาพกิจกรรม การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ภาพกิจกรรม ที่ ๒ (๑) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านท่ากุ่ม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

ภาพกิจกรรม การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ภาพกิจกรรม ที่ ๒ (๒) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านท่ากุ่ม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

ภาพกิจกรรม การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ภาพกิจกรรม ที่ ๓ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านน้ำอ้อม อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว

ภาพกิจกรรม การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ภาพกิจกรรม ที่ ๔ (๑) โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายว อำเภอสยามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาพกิจกรรม การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ภาพกิจกรรม ที่ ๔ (๒) โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายว อำเภอสนาชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาพกิจกรรม การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ภาพกิจกรรม ที่ ๕ (๑) โรงเรียนวัดหุบเมยอำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

ภาพกิจกรรม การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ภาพกิจกรรม ที่ ๕ (๒) โรงเรียนวัดหุบเมย อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก